

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Augustiniánská kanonie v Borovanech, její dějiny a významné osobnosti
The Augustinian canonry in Borovany, its history and important personalities

Eliška Hlušítková

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Rok odevzdání: 2021

Prohlašuji, že jsem tuto práci na téma *Augustiniánská kanonie v Borovanech, její dějiny a významné osobnosti* vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. Dušana Foltýna samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 27. 6. 2021

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Dušanu Foltýnovi za odborné vedení mé bakalářské práce, za ochotu, trpělivost, připomínky a cenné rady, které mi v průběhu psaní práce poskytl. Dále bych ráda poděkovala zaměstnancům města Borovany za vstřícnost, poskytnutí dokumentů a možnost seznámit se s interiéry bývalého kláštera augustiniánů.

ABSTRAKT:

Tato práce se bude zabývat Augustiniánskou kanonií v Borovanech. Práce se zaměří převážně na klášterní dějiny, které začínají v roce 1455, kdy byl klášter založen, a poté bude pokračovat chronologicky až do definitivního zrušení kláštera Josefem II. v roce 1785. Důležitou součástí mé práce bude i zkoumání historických osobností, které významně ovlivnily chod borovanské kanonie. Mezi tyto osobnosti se řadí nejenom významní probošti, nýbrž i svěští představitelé kláštera, kteří se věnovali správě, kultuře, stavbám či finančním záležitostem.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Augustiniánský klášter, kanonie, Borovany, významné osobnosti, Augustiniáni
kanovníci

ABSTRACT:

This thesis will deal with the Augustinian canonry in Borovany. This work will focus mainly on monastic history, which begins in 1455, when the monastery was founded and then it will chronologically follow the history till the dissolution of the monastery by Joseph II in 1785. The research of historical personalities which had influence on the running of the canonry in Borovany will be an important part of the thesis. Among these personalities we can rank not only significant provosts but also profane representatives of the monastery who dealt with the administration, culture, buildings or financial issues.

KEYWORDS:

Augustinian monastery, canonry, Borovany, important personalities, Augustinian canons

Obsah

ÚVOD	8
1. PRAMENY A LITERATURA	10
2. STRUČNÉ DĚJINY BORO VAN PŘED ZALOŽENÍM KLÁŠTERA	13
3. ŘÁD AUGUSTINIÁNŮ – KANOVNÍKŮ	15
4. DĚJINY KLÁŠTERA V BORO VANECH MEZI ROKY 1455 A 1564	17
4.1. Dějinný úvod	17
4.2. Osobnost Petra z Lindy	17
4.2.1. Založení kláštera.....	18
4.3. První probošt Zikmund	21
4.4. Druhý probošt Valentin	21
4.5. Borovany pod patronátem rodu Rožmberků	22
4.5.1. Osobnost Viléma z Rožmberka	23
4.6. Osobnost Matěje Kozky z Rynárce	24
5. DĚJINY KLÁŠTERA OD PRVNÍHO ZRUŠENÍ V ROCE 1564 DO OBNOVENÍ V ROCE 1631	27
5.1. Obnovený pivovar v Borovanech	27
5.2. Borovany a osobnost Petra Voka	28
5.3. Švamberkové a Borovany	30
5.4. Cesta k obnovení kláštera	31
6. DRUHÁ ETAPA EXISTENCE BORO VANSKÉHO KLÁŠTERA V LETECH 1631 AŽ 1785	33
6.1. Postupné obnovování klášterní činnosti	33
6.2. Noví augustiniánští kanovníci v Borovanech	35
6.3. Stavební a provozní změny v obnoveném klášteře	36
6.4. Osobnost Konráda Fischera	37
6.4.1. Kronika Konráda Fischera.....	38
6.5. Škapulířové bratrstvo v Borovanech	39
6.6. Borovanská rebelie	39
6.7. Osobnost Augustina Dubenského	41
6.8. Barokní přestavby kláštera	42
6.8.1. Kostel Navštívení Panny Marie.....	42
6.8.2. Škapulířová kaple	43

6.8.3. Barokní prelatura	44
6.9. Osobnost Františka Jakuba Prokyše	45
6.10. Definitivní zrušení kláštera v Borovanech	47
7. OSUDY BUDOVY KANONIE PO ZRUŠENÍ KLÁŠTERNÍ ČINNOSTI.....	49
7.1. Borovany a rod Schwarzenbergů	49
7.2. Prostory bývalého kláštera od roku 1939 po současnost	50
ZÁVĚR	51
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	55
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	59

ÚVOD

V loňském roce uplynulo přesně 250 let od dostavby prelatury augustiniánského kláštera v Borovanech Augustinem Dubenským (1770–2020) a právě tento fakt přispěl k myšlence sepsat tuto bakalářskou práci s názvem *Augustiniánská kanonie v Borovanech, její dějiny a významné osobnosti*.

Podnětem výběru tématu mé bakalářské práce byla také skutečnost, že se jedná o téma regionální, a že prostory borovanského kláštera dobře znám díky své průvodcovské zkušenosti. Zároveň považuji za velmi přínosné zpracovat dějiny augustiniánské kanonie v Borovanech s důrazem na její osobnosti. Osob spjatých s kanonií, jejichž jména jsou na Borovansku stále známá, je mnoho, ale ještě nikdy nebyla sepsána práce, která by se těmto historickým osobnostem souhrnně věnovala.

Cílem bakalářské práce je systematicky zmapovat dějiny a významné osobnosti augustiniánské kanonie v Borovanech za pomoci primárních pramenů a literatury.¹ Záměrem práce je také co nejpřesněji popsat události, které ovlivnily chod kanonie či dokonce celého města Borovan od poloviny 15. století po definitivní zrušení kláštera Josefem II.

V práci je kladen velký důraz na osobnosti, které se jakkoliv podílely na dějinách augustiniánské kanonie v Borovanech. Jedná se o zakladatele kláštera Petra z Lindy, významné klášterní probošty², umělce Františka Jakuba Prokyše, osobnosti rodu Rožmberků, Švamberků a v poslední fázi rovněž osobnostem rodu Schwarzenbergů. Dalším aspektem práce je také poskytnutí popisu tzv. borovanské rebelie, která se uskutečnila roku 1740 a kanonie při ní utrpěla nemalé majetkové ztráty. Práce se věnuje i detailnímu popisu jednotlivých staveb a objektů, které souvisí s dějinami kanonie.³ V souvislosti s barokním obdobím a stavbou nové kaple Panny Marie Karmelské se práce

¹ Rozboru literatury a pramenů k tématu se věnuji v další kapitole.

² Konkrétně se práce detailněji věnuje prvnímu proboštovi Zikmundovi, druhému proboštovi Valentinovi, Matěji Kozkovi z Rynárce, Konrádu Fischerovi a Augustinu Dubenskému.

³ Jedná se o tyto stavby: Kostel Navštívení Panny Marie, křížová chodba kláštera, Škapulířová kaple, barokní prelatura kláštera.

také zabývá dějinami škapulířového bratrstva v Borovanech. Šestá ucelená kapitola si klade za cíl stručně popsat osudy a odkaz kláštera po jeho definitivním zrušení a upozornit na význam objektů pro současný kulturní život v Borovanech. Podstatnou část této bakalářské práce tvoří přílohy, které obsahují mnou pořízené fotografie a další materiály získané ze státních či oblastních archivů.

1. PRAMENY A LITERATURA

Tato bakalářská práce je rozdělena do šesti hlavních částí. První ucelená kapitola se věnuje stručným dějinám města Borovany v období před založením kláštera. Kapitola je velmi důležitá pro kontext a historické souvislosti s obdobím husitských válek, protože Borovany se nacházejí jen pár kilometrů od rodiště Jana Žižky.

Další kapitola se zabývá utříděným pohledem na řád augustiniánů s hlubším zaměřením na augustiniány kanovníky.

Třetí kapitola je mnohem obsáhlejší než předchozí dvě a zabývá se založením kláštera v Borovanech v souvislosti s jeho zakladatelem Petrem z Lindy. Tato kapitola také rozebírá osobnosti prvního a druhého probošta a neopomíná ani souvislosti s rodem Rožmberků. Závěrečnou částí třetí kapitoly je popis osobnosti probošta Matěje Kozky z Rynárce, jehož hospodaření přispělo k prvnímu zrušení kanonie roku 1564.

Čtvrtý celek je rozsahem o něco kratší než ten předcházející a věnuje se období, kdy v Borovanech nebyli žádní kanovníci a prostory kanonie sloužily jako pivovar rodu Rožmberků. Tato kapitola se věnuje i souvislosti Borovan s rodem Švamberků a mapuje cestu k obnovení klášterní činnosti.

Pátá kapitola je rozsahem nejdelší klade si za cíl detailní zmapování druhé etapy existence kláštera mezi roky 1631 a 1785. Obsahem tohoto pátého celku je nejen popis stavebních změn v kanonii, ale také představení osobnosti probošta Konráda Fischera a jeho klášterní kroniky. Je zde věnován prostor i osobnosti Augustina Dubenského, který nechal v Borovanech vybudovat novou kapli a barokní budovu prelatury, která tvoří dodnes dominantu města.

Do závěrečné fáze páté kapitoly patří i osobnost Františka Jakuba Prokyše a události spjaté s definitivním zrušením kláštera roku 1785. Šestá kapitola je opět velmi stručná a věnuje se událostem, které nastaly po zrušení klášterní činnosti a souvislostem s rodem Schwarzenbergů.

Tato bakalářská práce je založena převážně na rešerších dostupné literatury a archivním výzkumu, který se uskutečňoval zejména ve Státním oblastním archivu v Třeboni v

archivním fondu Velkostatek Borovany a v archivním fondu Velkostatek Třeboň. Dalším významným zdrojem poznatků byl archivní fond Archiv města Borovany, který je přístupný ve Státním oblastním archivu v Českých Budějovicích.

Velmi důležitými zdroji informací jsou také stavebně historické průzkumy kostela a rovněž konventu a zámku, které byly sepsány archiváři roku 1998.⁴ V průzkumu jsem využila i znalost německého jazyka. Informace o zakladateli kláštera Petru z Lindy jsem zmapovala díky historické ročence města Lince z roku 1979, kde sepsal velmi podrobnou studii rakouský historik Herbert Pexa.⁵ Dalším důležitým zdrojem pro mne byla i německy psaná kronika probošta Konráda Fischera.⁶ Tato kronika je nejvýznamnějším zdrojem z období 2. poloviny 17. století v Borovanech a je jí v této práci věnována samostatná kapitola.⁷

Další důležitou publikací pro mne byl vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, který byl vydán v Borovanech roku 1986 a jedná se o velmi obsáhlé dílo, které je rozděleno do sedmi samostatných celků.⁸ Snažila jsem se ovšem čerpat také z publikací, které byly vydány po roce 1989 a konkrétně se jednalo o knihu Daniela Kováře s názvem *Borovany*⁹ a o novou publikaci *Proměny Borovanska* z roku 2021, na které se podíleli Tomáš Hunčovský, Daniel Kovář a Karel Kuča.¹⁰ Samozřejmostí je prostudování dostupné primární i sekundární literatury a prostudování a zmapování historických souvislostí. Z regionální literatury je nutné zmínit ještě publikace *Borovany tehdy a dnes*¹¹ z roku 2018 a publikaci *Památky Jižních Čech 8*, kde najdeme kapitolu

⁴ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998.

⁵ Herbert PEXA, Peter von der Linden, Jahrbuch der Stadt Linz, Linec 1979.

⁶ FISCHER, K. *Historie Monasterii B. M. V. Visitantis in Borovan Can. Reg. S. Augustini Sive Deductio Primaevae Fundationis Monasterii*, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701.

⁷ 5.4.1 Kronika Konráda Fischera

⁸ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci.

⁹ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000.

¹⁰ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, *Proměny Borovanska*. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021.

¹¹ HLUŠTIKOVÁ, M.; ŠPINAR, J. *Borovany tehdy a dnes*. České Budějovice 2018.

Bývalý klášter Borovany, jeho regenerace a revitalizace od Stanislava Malíka¹² z roku 2017, která je přínosná pro období dějin Borovan po definitivním zrušení kláštera.

¹² MALÍK, S. *Bývalý klášter Borovany, jeho regenerace a revitalizace*, Památky Jižních Čech 8, České Budějovice 2017.

2. STRUČNÉ DĚJINY BORO VAN PŘED ZALOŽENÍM KLÁŠTERA

První zmínka o Borovanech jako o vesnici Forbes¹³ pochází z 16. června 1186. Jedná se o listinu, kterou vydal český kníže Bedřich, aby právně ošetřil darování majetku. Šlo o pozemkový majetek, který obdržel cisterciácký klášter ve Zwettlu. Pravděpodobně se jednalo o majetek statku Lazisich (Žár) a obyvatelé Borovan společně s obyvateli obcí Olešnice, Něchov, Mohuřice a dalších, svědčili při stanovení jeho hranic.¹⁴ S jistotou se dá tvrdit, že Borovany v té době nebyly velkou lokační vsí, jelikož neměly žádný zdroj vody. Je také dost pravděpodobné, že se nenacházely na stejném místě jako dnes, ale jednotlivé usedlosti byly roztroušené, nepříliš daleko od sebe.¹⁵

Do 13. století toho o Borovanech moc nevíme. Víme, že nejstaršími doloženými vlastníky byli Vítkovci, kteří byli významným jihočeským šlechtickým rodem.¹⁶ V roce 1291 je zmiňován v souvislosti s klášterem Vok z Borovan, který patřil k třeboňsko-landštejnské linii tohoto šlechtického rodu, a kromě Borovan vlastnil ještě Trhové Sviny, část Třeboně a další menší obce.¹⁷

Dalším významným vlastníkem Borovan se stal v roce 1354 Vilém I. z Landštejna, který byl synovcem již výše zmiňovaného Voka a později se stal nejvyšším purkrabím Pražského hradu, takže patřil k nejvlivnějším mužům v zemi.¹⁸ Po Vilémovi I. z Landštejna se v Borovanech střídali vlastníci velmi rychle. Až listina z května roku 1359 potvrdila prodej panství Nové Hradky čtyřem bratrům z Rožmberka, Petrovi, Oldřichovi, Joštovi a Janovi. K tomuto zmiňovanému panství patřily i Borovany.¹⁹

¹³ Zbyněk SVITÁK – Helena KRMÍČKOVÁ – Jarmila KREJČÍKOVÁ, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*. Tomi VI, fasciculus primus, Inde ab A. MCCLXXVIII usque ad A. MCCLXXXIII. Pragae: Sumtibus Academiae scientiarum Rei publicae Bohemicae, 2006, č. 311, s. 284.

¹⁴ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2000, s. 4.

¹⁵ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, *Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II.*, Borovany 2021, s. 15.

¹⁶ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku I.*, Praha 1996, s. 192.

¹⁷ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 49.

¹⁸ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, s. 4.

¹⁹ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*, s. 50-51.

Rožmberkové jsou s Borovanami spjati i v dalších stoletích, ovšem koncem 14. století se svého patronátu vzdali ve prospěch nových vlastníků, o kterých toho dodnes mnoho nevíme. Pravděpodobně se jednalo o odměnu pro drobné šlechtice za službu u pánů z Rožmberka.²⁰ V Borovanech už tehdy existoval farní kostel sv. Václava, který byl později nahrazen klášterním.²¹ Jan Žižka byl zřejmě s malými borovanskými šlechtici v úzkém rodinném kontaktu či jinak spřízněn. To by vysvětlovalo fakt, že se Borovanům vyhnula husitská tažení v letech 1420, 1422, 1425 i 1433 a farní kostel zůstal bez úhony.²²

Než skončily husitské války, koupil v roce 1433 část Borovan, a také vsi Hlubokou a Nesměň bohatý linecký měšťan Petr z Lindy, který se nastěhoval na tvrz v nedaleké Hluboké (dnes Hluboká u Borovan), kde se po něm dodnes jmenuje rybník Linda.²³ To, že Petr neměl štěstí ve svém osobním životě, se stalo podnětem ke vzniku augustiniánské kanonie v Borovanech.

²⁰ Tamtéž, s. 52.

²¹ Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701. Fol. 4v-6v. (Opis buly Jeronýma, arcibiskupa krétského a nuncia papeže Pia II., vydané v Praze 10. ledna 1640, originál listiny nenalezen)

²² Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 25.

²³ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 6.

3. ŘÁD AUGUSTINIÁNŮ – KANOVNÍKŮ

V návaznosti na augustiniánskou řeholi vzniklo něco kolem sto padesáti různých řeholních společenství. Těmi nejvýznamnějšími jsou augustiniáni kanovníci, jejichž historie sahá až do 11. století. Dále pak premonstráti, špitálníci, křížovníci, dominikáni, servité, křížovníci s červenou hvězdou, antonité, augustiniáni eremité, paulini, milosrdní bratři, piaristé a mnoho dalších.²⁴ Všechny zmíněné řády s augustiniánskou řeholí mají společný zdroj inspirace v osobě svatého Augustina, který se narodil roku 354 po Kristu v Numídii do skromných podmínek statkářské rodiny. Později se stal biskupem a učitelem církve v období pozdního římského císařství.²⁵

V souvislosti s borovanskou kanonií budeme hovořit o řádu augustiniánů kanovníků, jejichž počátky sahají až do dob raného středověku. V tomto období nebyly téměř žádné samostatné venkovské farnosti a většina kleriků tak působila u centrálních kostelů původních velkých farností, kde se starala o fungování chóru. Bylo potřeba vytvořit těmto kanovníkům životní řád a podmínky k jeho dodržování, aby se dobře začlenili do společenství. Volnější společenství kleriků se často rozpadala, což vyžadovalo stále nová a nová reformní snažení. V těchto souvislostech mluvíme převážně o době Karla Velikého. Biskup Chrodegang z Met napsal nová kanovnícká pravidla okolo roku 755 po Kristu.³⁰

Pro naši potřebu je ovšem důležitějším momentem až rok 1059, kdy došlo ke schválení pravidel řeholního života dosavadních komunit, které se hlásily k učení sv. Augustina. Tato pravidla schválila Apoštolská stolice a základní pravidla řehole byla vytvořena na základě pravidel pro zbožné ženy a dvou řečí *De moribus cleri eorum*. Došlo také k rozhodnutí, že kněží mají v řádu nejen společně jíst a přespávat, nýbrž také sdílet příjmy a finance.³¹ Ti kanovníci, kteří přistoupili na daná pravidla, se nazývali řeholní nebo také regulovaní kanovníci. Ti ostatní si pak vysloužili označení sekulární kanovníci nebo také světští.³² Augustiniáni kanovníci byli šířiteli reformních myšlenek

²⁴ Franz MACHILEK, *Řehole sv. Augustina a jejich význam pro řeholní život v církvi*, Řím 1979, s. 149.

²⁵ Hynek RULÍŠEK, *Dějiny a kulturní vliv augustiniánů na území Čech a Moravy*, České Budějovice 2007, s. 10-17.

³⁰ August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995, s. 142

³¹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 103.

³² Franz MACHILEK, *Řehole sv. Augustina a jejich význam pro řeholní život v církvi*, Řím 1979, s. 151.

v celé Evropě. Docházelo ke vzniku dalších kongregací, jako například kongregace sv. Rufa v Avignonu nebo sv. Viktora v Paříži. Později došlo i k vytvoření české kongregace s mateřským klášterem v Roudnici nad Labem.³³

Za počátek působení augustiniánů kanovníků v českých zemích je považováno uvedení řádu do země pražským biskupem Janem IV. z Dražic. Biskup Jan IV. neměl příliš v oblibě žebravé řády, je známo, že se kolem roku 1311 dostal do konfliktu s německými mendikanty. Kvůli těmto a dalším konfliktům byl předvolán do Avignonu, kde se musel kvůli obviněním z nadržování herezi obhajovat u papežského dvora.³⁴ V Avignonu se biskup Jan IV. seznámil s řeholními kanovníky sv. Rufa a roku 1333 zakládá podle jejich vzoru kanonii v Roudnici nad Labem.³⁵

O něco později navázal na tuto iniciativu císař Karel IV., který založil roku 1350 augustiniánské opatství na Karlově na Novém Městě pražském. Dalším důležitým zakladatelem augustiniánských kanonií se stal arcibiskup Arnošt z Pardubic (kanonie v Kladsku, v Jaroměři, v Rokycanech a v Sadské) a také jihočeští Rožmberkové, kteří založili roku 1367 augustiniánský klášter v Třeboni. O čtyři roky později byla založena augustiniánská kanonie v Lanškrouně. I na Moravě vznikaly během druhé poloviny 14. století zásluhou rodů Šternberků a Kravařů augustiniánské kanonie ve Šternberku, v Prostějově a ve Fulneku. Roku 1455 došlo také k založení první augustiniánské kanonie po husitských válkách, právě v jihočeských Borovanech díky bohatému měšťanu Petrovi z Lindy.³⁶

Augustiniáni kanovníci se věnovali nejen modlitbám v chóru, ale také badatelské činnosti, charitativní a vědecké práci. Do svého každodenního programu zařazovali kanovníci také přepisování knih a budování klášterních knihoven, které tvořily jedny z hlavních pilířů tehdejší vzdělanosti³⁷, tak tomu bylo i v Borovanech.

³³ Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2003, s. 17.

³⁴ Ivo KOŘÁN, *Umění XLIX.*, 2001, s. 469.

³⁵ Ivo KOŘÁN, *Umění XLIX.*, 2001, s. 470.

³⁶ Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2003, s. 21.

³⁷ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002, s. 292-293.

4. DĚJINY KLÁŠTERA V BOROVA NECH MEZI ROKY 1455 A 1564

4.1. Dějinný úvod

Husitské války se dotkly mnoha míst v českých zemích a velké množství kanonií během nich utrpělo značné ztráty. Církev, která před husitským obdobím vlastnila přibližně třetinu veškeré půdy, přišla během první poloviny 15. století o více než tři čtvrtiny svých statků.³⁸ Na území dnešních jižních Čech se situace nevyvíjela jednotně. Většina starých klášterů však husitskou revoluci přežila, i když mnohdy v neúplné podobě. Jeden z prvních pokusů o založení nové augustiniánské kanonie se zde uskutečnil mezi léty 1446 a 1447 v Českém Krumlově, tento pokus však nezískal církevní schválení. Obdobné založení se však podařilo již v roce 1455 v Borovanech.³⁹

4.2. Osobnost Petra z Lindy

Petr z Lindy byl pro Borovany nepochybně první významnou osobností a bez jeho životních strastí by augustiniánská kanonie pravděpodobně vůbec nevznikla. O Petrově dětství a mládí neexistují žádné dochované záznamy. První zmínka o Petrovi z Lindy pochází z 18. května 1425, kdy se jako syn lineckého měšťana Merta z Lindy vypravil do Českých Budějovic, aby převzal pozůstalost po svém zemřelém bratrovi Hansovi.⁴⁰

Dne 16. října roku 1433 se Petr dostává do souvislostí s obcí Borovany a kupuje ves Nesměň, Hlubokou a část Borovan od Ofky, vdovy po Jarohněvovi Vejhákovi z Koutů.⁴¹ Petr byl 8. května 1436 naposledy nazván lineckým měšťanem. Brzy po 8. květnu 1436 se stává na základě dvou faktů českobudějovickým měšťanem. Za prvé je vlastníkem domu na českobudějovickém náměstí a za druhé byl majitelem celé vesnice Nesměň, Hluboké a části Borovan.⁴² Když Petr Borovany zakoupil, byly s největší

³⁸ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 19.

³⁹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 19-20.

⁴⁰ Herbert PEXA, Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany). *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*, Linz 1979, s. 21.

⁴¹ Herbert PEXA, Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany), s. 24.

⁴² Tamtéž, s. 25.

pravděpodobností ve špatném stavu. Na místě dnešního kláštera stál farní kostel sv. Václava, do kterého nechal pravděpodobně sám Petr, v souvislosti se svým příchodem v roce 1438, odlít nový zvon, který vážil čtvrt tuny.⁴³

Petr z Lindy byl zdatným obchodníkem. Již 22. května 1439 prodává svůj českobudějovický majetek Jakubovi z Českého Krumlova a od roku 1440 mu patří část obce Doubravice. V této době se pravděpodobně stěhuje i se svou ženou Annou do tvrze v Hluboké u Borovan a začíná používat místo německého *Peter von der Linden* český ekvivalent *Petr z Lindy*.⁴⁴ Petr žil poklidným rodinným životem ve své tvrzi nedaleko Borovan až do roku 1452. V červnu tohoto roku Petrovi předčasně umírá jeho jediný syn, který se jmenoval po svém dědovi Mert. Ve chvíli, kdy Petr pozbyl dědice a pokračovatele rodu, začíná přemýšlet o založení kláštera.⁴⁵ K dokončení stavby kostela došlo ještě za Petrova života.⁴⁶

4.2.1. Založení kláštera

Po smrti syna Merta 22. června 1452⁴⁷ se Petr z Lindy více zaměřil na duchovní život, který mu pomáhal překonat frustraci s touto ztrátou spojenou.⁴⁸ Manželé z Lindy byli již v pokročilém věku a dalšího potomka tak mít nemohli. Tím pádem hrozilo, že po Petrově smrti připadne veškerý jeho majetek jako odúmrtí králi, což mohl být také prapůvod myšlenky založit augustiniánskou kanonii.⁴⁹ Petr z Lindy proto žádá roku 1455 mladého krále Ladislava Pohrobka o dovolení založit v Borovanech klášter řeholních kanovníků sv. Augustina a již 10. srpna téhož roku toto povolení získává a

⁴³ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 25.

⁴⁴ Herbert PEXA, Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany), s. 26.

⁴⁵ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000, s. 6.

⁴⁶ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 54–58.

⁴⁷ Kronika Konráda Fischera, *Historie Monasterii B. M. V. Visitantis in Borovan Can. Reg. S. Augustini Sive Deductio Primaevae Foundationis Monasterii*, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701. Fol. 25r. (Dále Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701)

⁴⁸ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 6.

⁴⁹ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 25.

stavební práce mohou nerušeně započít.⁵⁰ S královským povolením mohl Petr z Lindy oficiálně požádat pražskou církevní konzistoř o svolení zřídit v Borovanech klášter pro augustiniány–kanovníky.⁵¹

Petr měl k Borovanům velký citový vztah i kvůli tomu, že jeho syn byl zde ve farním kostele pohřben. Je možné, že se na něm podepsal i vliv františkánského kazatele Jana Kapistrána, či církevních hodnostářů z rožmberského panství. Každopádně se Petr z Lindy po smrti svého dědice zásadně změnil, začal se více zaměřovat na víru a nadpozemské záležitosti.⁵² Petr si zvolil Borovany i proto, že na tomto místě již stál farní kostel, který mohl do svého plánu zakomponovat.⁵³ Je možné, že se v blízkosti kostela nacházela i nějaká obytná část či tvrz, což bylo v této době časté. Nicméně vzhledem k tomu, že si Petr nezvolil Borovany jako své sídlo, nedá se předpokládat, že by tato tvrz byla v dobrém stavu.

Padesátá léta 15. století byla pro augustiniánskou kanonii i pro jejího zakladatele Petra velmi převratná. K 16. říjnu 1455 udělil administrátor pražské horní konsistoře Václav z Krumlova na souhlas ke zřízení augustiniánského kláštera ke cti Panny Marie. Součástí listiny byl také dodatek, že posvěcením základního stavebního kamene má Petr z Lindy pověřit libovolného biskupa, který uznává papežskou autoritu.⁵⁴

Listina byla vydána na základě předešlého panovnického svolení Ladislavem Pohrobkem z 10. srpna 1455, o kterém jsem se již zmiňovala. Administrátor Václav z Krumlova však listinu vydával pravděpodobně ve velkém spěchu, jelikož neobsahovala základní údaje jako části dat a název Borovan jako místa pro nový klášter augustiniánů. Proto musel být k této listině 15. června 1456 vydán dodatek v podobě povolovací listiny ke stavbě kláštera.⁵⁵ Zdá se být velmi pravděpodobné, že se stavbou pomáhali i borovanští obyvatelé, protože v listině z 9. 9. 1458, kterou vydal papež Pius

⁵⁰ Tamtéž, s. 3.

⁵¹ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 56.

⁵² Herbert PEXA, Peter von der Linden. *Vom Linzer Bürger zum geadelten Gutsbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes (Borovany)*, s. 29.

⁵³ Daniel KOVÁŘ, *Borovany, České Budějovice 2006*, 6.

⁵⁴ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, *Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998*, s. 3.

⁵⁵ Herbert PEXA, Peter von der Linden, s. 35.

II., je uvedeno, že Borovanští ochotně pomohli s dokončením a udržováním kláštera vlastníma rukama.⁵⁶

Dalším významným dokumentem pro založení kanonie byla listina papežského legáta a nuncia Jeronýma z Kréty, která byla vydána 10. ledna 1460. Tato listina uděluje potvrzení, že Petr z Lindy (Petrus de Linden) založil společně se svou manželkou klášter pro augustiniány kanovníky. Jedná se o vyžádané potvrzení, které je adresované výše zmíněnému Václavovi, děkanovi pražské metropolitní kapituly.⁵⁷

Jak je vidět, založit klášter v 15. století obnášelo mnoho souhlasů a povolení od světských i církevních hodnostářů.

Když získal Petr všechny potřebné listiny a souhlasy, tak mohl započít se stavbou nového borovanského kostela.⁵⁸ Základem pro stavbu kláštera byl původní farní chrám, o němž máme první zmínku v roce 1339, ale jeho podobu neznáme.⁵⁹ Je doloženo, že Petr z Lindy daroval borovanskému klášteru velký pozemkový majetek, a to ves Nesměň, ves Hlubokou i se dvorem, lesy s názvy Kuchyňka a Hájek, sedm rybníků, mlýn a část říčky Stropnice, která k mlýnu patřila.⁶⁰ Koncem padesátých let 15. století začal v Borovanech pomalu vznikat kolegiátní klášter se zvonící, hřbitovem a obytnými prostory.⁶¹

Před 15. březnem 1461 přišlo do Borovan 6 třeboňských bratrů augustiniánů. Ti se stali prvním osazenstvem zdejší kanonie. V Třeboni byl založen augustiniánský klášter roku 1367 mocným jihočeským rodem Rožmberků, a tak bylo zcela logické, že první kanovníci přišli do Borovan právě z nedaleké Třeboně. V Borovanech tak mohl vzniknout další významný klášter, který obývala řehole sv. Augustina. Pravděpodobně se také jedná o zcela první klášter založený v Čechách po skončení husitských válek.⁶²

⁵⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, inv. č. 674, sign. I A 3 K beta Nro 13, kart. č. 12.

⁵⁷ Herbert PEXA, Peter von der Linden, s. 38.

⁵⁸ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 6.

⁵⁹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1998, s. 181.

⁶⁰ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 8.

⁶¹ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 5

⁶² Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 8–11.

4.3. První probošt Zikmund

Probošt Zikmund přišel do Borovan společně se 6 bratry augustiniány z nedaleké Třeboně, kde působil augustiniánský řád tou dobou již téměř sto let.⁶³ Otec Zikmund vstoupil do úřadu v nově zřizovaném klášteře, kde pravděpodobně nebyly ty nejideálnější podmínky, a jistě měl ambice, že zde mnoho věcí dokáže změnit. Nicméně moc dlouho v úřadu nepobyl, zemřel pravděpodobně do tří let od svého příchodu, jelikož v listině z 26. května 1464 je již doložen jeho nástupce, probošt Valentin.⁶⁴

Neví se však přesný rok Zikmundova úmrtí, nekrologium cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě udává 28. leden jako den, kdy Zikmund zemřel, takže se může jednat nejdříve o 28. leden 1462 a nejpozději 28. leden 1464.⁶⁵

4.4. Druhý probošt Valentin

Roku 1464 byl každopádně Zikmund vystřídán novým proboštem Valentinem. Jedná se o období, kdy se klášter stavebně dokončoval. Do té doby stála na některých místech konventu pouze provizorní dřevěná stavba. S nástupem Valentina se ovšem neuvádí počet bratrů augustiniánů, a tak je nejasné, zda bylo jejich ubytování v tomto dlouhodobě provizorním objektu vůbec možné.⁶⁶ Tímto proboštem Valentinem se stal s největší pravděpodobností borovanský farář Valentin, který je v souvislosti s kanonií zmiňován již v době jejího založení v roce 1455. Za působení tohoto druhého probošta Valentina byl dne 14. října 1464 vysvěcen nový kostel Navštívení Panny Marie. Stalo se tak tedy až 3 roky po příchodu prvních bratrů augustiniánů.⁶⁷

To však nemůžeme rozhodně považovat za okamžik úplného dokončení kláštera, křížová chodba se totiž dokončovala ještě na přelomu 15. a 16. století.⁶⁸

⁶³ Tamtéž, s. 9.

⁶⁴ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci, Borovany 1986, s. 58.

⁶⁵ Tamtéž, s. 59.

⁶⁶ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 8.

⁶⁷ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci, Borovany 1986, s. 54–59.

⁶⁸ Daniel KOVÁŘ, Borovany, s. 13.

Z dob proboštování otce Valentina se dochoval přepis listiny borovanského kanovníka Jana Šťávky z Hodonic, kterou můžeme najít v kronice Konráda Fischera. V této listině z roku 1490 o sobě hovoří Jan Šťávka jako o prvním borovanském knězi, který v klášteře působil.⁶⁹ Tento kněz Jan Šťávka odešel poměrně brzy do Itálie a v pozdějším věku působil jako představený řeholní kanonie sv. Augustina u Věch svatých v Olomouci.⁷⁰ Konrád Fischer ve své kronice chybně zmiňuje, že v roce 1490 ještě žil zakladatel kláštera Petr z Lindy. Již dříve jsem zmiňovala, že se Petrovo úmrtí datuje do období mezi roky 1470 a 1473. Probošt Valentin převzal po smrti Petrovy manželky Anny v roce 1477 veškerá práva na držbu a rozhodování v borovanském klášteře. Musel vše samozřejmě konzultovat s Rožmberky, kteří si nárokovali fundátorská práva na borovanský klášter.⁷¹ Probošt Valentin nechal v Borovanech postavit vodovod, který přiváděl dřevěným potrubím vodu do kašen na návsi, jednalo se o období, kdy se kanonii dařilo a její komunita i majetky rostly.⁷²

4.5. Borovany pod patronátem rodu Rožmberků

Jak jsem již naznačila v předchozí kapitole, Borovany byly společně s Třeboní a dalšími městy a městečky součástí panství jihočeského panského rodu Rožmberků. Tento patronát domluvil sám Petr z Lindy, jelikož chtěl mít jistotu, že bude po jeho smrti o kanonii dobře postaráno. Ještě za života Petra z Lindy, 3. února roku 1466, se Jan II. z Rožmberka zavázal, že bude po smrti zakladatele opatrovat, udržovat a také podporovat borovanskou kanonii a statky, které k ní patří.⁷³ Během života Petra z Lindy Rožmberkové do chodu kanonie nijak nezasahovali a nechali rozhodování na Petrovi z Lindy, ale když Petr v 70. letech 15. století zemřel, převzali nad klášterem veškerou moc. S Rožmberky se musely od 70. let 15. století projednávat všechny hospodářské i správní záležitosti kláštera. Tato změna patrona klášter nepochybně velmi ovlivnila a

⁶⁹ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 22v–23r

⁷⁰ Herbert PEXA, Peter von der Linden, s. 26.

⁷¹ Daniel KOVÁŘ, Borovany, s. 13.

⁷² Tamtéž, s. 13–17.

⁷³ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 13r–14r

promítla se i na samotné architektuře.⁷⁴ Nemůže nás proto překvapit, že pozdně gotické interiéry konventu naznačují, že zde pracovala rožmberská stavební huť, která byla ovlivněna podunajskou stavební školou.⁷⁵

4.5.1. Osobnost Viléma z Rožmberka

Důležitým zlomem pro Borovany se stal rok 1551, kdy se stal vládařem rožmberského dominia mladičkový Vilém z Rožmberka. Vilémovi bylo šestnáct let, když se ujal vlády nad svým panstvím a za svého čtyřicetiletého působení se toho v jižních Čechách událo velmi mnoho.⁷⁶ Vilém byl známý jako dobrý diplomat a politik, který působil později ve svém životě jako nejvyšší pražský purkrabí a stál tak po boku císaři Maxmiliánu II. i jeho synovi Rudolfovi II. Svou politickou autoritu si dokázal udržet díky svým diplomatickým jednáním vždy s oběma stranami.⁷⁷

V polovině 50. let 16. století se situace v kanonii začala zhoršovat. Budovy konventu byly poničené a nebyl dostatek prostředků na jejich opravu, střechy chátraly a většinu členů augustiniánského řádu zasáhla také morová epidemie.⁷⁸ Do Borovan nepřicházeli noví řeholníci, a koncem 50. let 16. století už v kanonii působil už pouze její probošt Šimon.⁷⁹ Vilém z Rožmberka byl vlastníkem klášterního panství pouze *de facto*, nikoli *de iure*.⁸⁰ Možná i to mohl být jeden z důvodů, proč nechtěl do nákladných oprav tolik investovat.

V období 50. let 16. století se začíná o Borovanech hovořit jako o městečku. Přesné datum povýšení vesnice Borovany na městečko není známé, ale víme, že jsou v urbáři z roku 1532 vedeny ještě jako vesnice.⁸¹ Nicméně v listině z 20. dubna 1556, která sjednávala svobodnou pastvu pro sedláky z Vrcova, jsou Borovany dokonce třikrát zmíněny jakožto městečko.⁸²

⁷⁴ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 28.

⁷⁵ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1998, s. 181.

⁷⁶ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 67-68.

⁷⁷ Václav BŮŽEK a kol., Světy posledních Rožmberků, Lidové noviny, Praha 2011, str. 350–357.

⁷⁸ Daniel KOVÁŘ, Borovany, s. 13-14.

⁷⁹ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 46r.

⁸⁰ Herbert PEXA, *Borovany v letech 1600-1663*. Jihočeský sborník historický, roč. 55, 1986/3, s. 113.

⁸¹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 6 K beta 30d, Úroční registra statku Borovany 1479–1532.

⁸² SOkA České Budějovice, *Archiv městečka Borovany*, inv. č. 2, listina č. 2.

V roce 1557, kdy probošt Šimon zemřel, byl klášter zcela bez řeholníků a Vilém z Rožmberka byl nucen situaci řešit. Jelikož se jednalo o mimořádnou situaci, neexistovalo jednoduché řešení. Již 4. května 1557 je v souvislosti s augustiniánskou kanonií v Borovanech zmiňován třeboňský prozatímní správce, třeboňský augustinián Jeroným, který dbal rozkazů svého vladaře Viléma a o objektu hovořil jako o statku nikoli o klášteře.⁸³ Roku 1558 byl Vilémem z Rožmberka dosazen na post probošta Matěj Kozka z Rynárce, který se pravděpodobně také ve všem podřizoval pánům z Růže a za jehož působení si borovanský klášter vysloužil přezdívku „pivovar“.⁸⁴

4.6. Osobnost Matěje Kozky z Rynárce

Kněz Jeroným, který byl správcem kláštera po vymření členů kanonie, odešel ze své funkce 30. března 1558 a byl nahrazen knězem Janem, o kterém toho literatura moc neprozrazuje. Jan se patrně velmi snažil zlepšit správní situaci v kanonii a předpokládal, že bude pány z Rožmberka jmenován do funkce probošta. Avšak Vilém z Rožmberka chtěl mít nad klášterem větší dohled, tak se rozhodl, že proboštem jmenuje Matěje Kozku z Rynárce, který bude jednat zcela podle přání svých pánů.⁸⁵ Bývalý správce Jan zkoušel situaci řešit u pražské svatovítské kapituly, kde si stěžoval a žádal o post probošta. Metropolitní kapitula byla Janově žádosti nakloněna a Jan doufal, že post probošta získá. Pražský augustiniánský opat Mikuláš, který působil v klášteře na Karlově, ujistil Jana, že ho ve všem podpoří a vyzval jej, aby proboštu Kozkovi správu kanonie nevydával.⁸⁶ Nicméně i tak si téměř všemocný Vilém z Rožmberka Matěje Kozku prosadil a od roku 1559 tak začala postupná zkáza augustiniánské kanonie v Borovanech.⁸⁷

Nad otázkou původu Matěje Kozky můžeme jen spekulovat, nicméně pokud se zaměříme na fakt, že Matěj Kozka používal celý život přízvisko „z Rynárce“, může nám

⁸³ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 69.

⁸⁴ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701 Fol. 46r-47r.

⁸⁵ Oldřich ŠEDA, Jihočeský sborník historický, Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století, České Budějovice 1968/2, s. 87-93.

⁸⁶ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 70

⁸⁷ Oldřich ŠEDA, JSH, Matěj Kozka z Rynárce..., s. 95.

to mírně napovědět. V českých zemích existovala tou dobou pouze jedna obec s názvem Rynárec, která se nacházela nedaleko Pelhřimova. V této obci je v předhusitském období zmiňován majitel Václav z Rynárce.⁸⁸ Je tedy velmi pravděpodobné, že to bylo místo, ze kterého Matěj Kozka pocházel. Před příchodem do Borovan působil Matěj Kozka v sázavském benediktinském klášteře, kde s ním nebylo moc dobře zacházeno a tak se i jemu samotnému myšlenka proboštování v Borovanech zalíbila. Byl ochoten se ve všem podříditi, a tak si jeho osobu Vilém z Rožmberka prosadil i přes odpor církevní i světské moci.⁸⁹ Kněz Jan zůstal v Borovanech jako pomocník Matěje Kozky a současně měl Kozka k ruce i schopného Jakuba Krčina, který do Borovan pravidelně dojížděl. Krčín působil téměř dva roky jako správce kláštera a hlavní rádce Matěje Kozky z Rynárce. Jakub Krčín působil v Borovanech od roku 1559 do roku 1661 v době, kdy byl jeho pánem Vilém Trčka z Lípy. V tomto období se klášteru dařilo, ale když musel Krčín, jakožto regent celého dominia, odejít do Krumlova, tak začaly borovanské kanonii horší časy. Z kláštera byl vypuzen i kněz Jan, který by byl podle rožmberského archiváře Václava Březana lepším hospodářem.⁹⁰ Hospodářská situace v Borovanech se za Kozkova působení rok od roku komplikovala, nic nebylo systematicky zaznamenáváno, probošt Matěj Kozka neměl potřebné znalosti ani cílevědomost, a ač se snažil, rozuměl jen hrstce věcí, které měl na starost. Neměl žádné zkušenosti s vedením statku, neuměl mluvit ani psát německy, a tak lze usuzovat, že nebyl zdatným správcem kanonie.⁹¹ Za probošta Matěje Kozky došlo dokonce k požáru, během kterého shořela celá západní část kláštera, což také nepřispělo k lepším poměrům v kanonii.⁹² Matěj Kozka jednal bez rozmyslu, dvě krčmy prodal Kryštofovi Kořenskému z Terešova, rozprodal klášterní zásoby pšenice i jiného obilí. Také nechal

⁸⁸ <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/904/rynarec/historie/>, 12.4. 2021

⁸⁹ Oldřich ŠEDA, Jihočeský sborník historický, Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století, 2. část, České Budějovice 1968/3, s. 135–136.

⁹⁰ Václav BŘEZAN, Životy posledních Rožmberků I., Praha 1985, s. 170–171.

⁹¹ Oldřich ŠEDA, Jihočeský sborník historický, Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století, 2. část, České Budějovice 1968/3, s. 71.

⁹² Václava BERANOVÁ — František BOSÁK — Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*, Borovany 1986, s. 72–73.

chátrat klášterní objekty a pivovar. Peníze, které prodejem získal, do ničeho neinvestoval, ale propil je.⁹³

Vilém z Rožmberka proto ještě roku 1564 rozhodl o zrušení kanonie, jejíž majetek i správu převzal. V budově kláštera se již tehdy nacházela velká knihovna, která významně obohatila knihovnu rožmberskou. Ke klášternímu statku tehdy patřily i vesnice Borovany, Nesměň, Jílovice, Trocnov a Hluboká u Borovan, které také připadly Rožmberkům. Získaný majetek byl tak velký, že se roku 1565 do Borovan vypravil sám Vilém z Rožmberka a rozhodl o opravě zpustlého pivovaru.⁹⁴

Matěj Kozka působil od roku 1564 jako krumlovský kaplan, poté jako farář v Prachaticích a odtud pak putoval do třeboňského panství, konkrétně do Suchodola, kde zůstal až do své smrti v roce 1566. Choval tam mnoho koz a jezdíval po svém „panství“ na projížďky na voze taženém kozly.⁹⁵

⁹³ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I.*, Praha 1985, s. 171–172.

⁹⁴ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2000, s. 13–16.

⁹⁵ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I.*, Praha 1985, s. 173.

5. DĚJINY KLÁŠTERA OD PRVNÍHO ZRUŠENÍ V ROCE 1564 DO OBNOVENÍ V ROCE 1631

Po zrušení augustiniánského kláštera a sekularizaci jeho majetku v roce 1564, čekaly Borovany velké změny. Rožmberská držba nebyla doposud právně podložena, což bylo hlavním důvodem k vytvoření samostatné správy, i když toto nové sídlo bezprostředně sousedilo s velkostatky Nové Hrady a Třeboň, které již Vilém z Rožmberka vlastnil.⁹⁶ Vilém z Rožmberka projevil o bývalý augustiniánský klášter zájem, a jak jsem již uvedla, osobně do Borovan na podzim roku 1565 zavítal, aby se přesvědčil o zdejších poměrech. Ke statku tehdy patřilo 113 poddanských usedlostí, dva dvory, mlýn, rybníky a lesy, což už bylo pro Viléma z Rožmberka hospodářsky velmi zajímavé. Borovany byly sedláckou obcí, v polovině 16. století zde hospodařilo 56 sedláků, kterým patřily čtyři mlýny, dvě krčmy a v neposlední řadě také panský dvůr. Vilém z Rožmberka se ovšem nejvíce zajímal o zpustlý klášterní pivovar, který se rozhodl obnovit.⁹⁷

5.1. Obnovený pivovar v Borovanech

Již v souvislosti s Matějem Kozkou z Rynárce jsem zmiňovala, že si klášter po svém zrušení vysloužil u pánů z Růže označení pivovar. Poslednímu proboštovi Matěji Kozkovi však na provoz klášterního pivovaru nestačily síly. Rozhodl se, že přestane s provozem pivovaru ve vlastní režii kláštera a nabídl jej roku 1560 k pronájmu.⁹⁸

Po zrušení kláštera, v létě roku 1566, došlo na popud Viléma z Rožmberka k obnovení zmiňovaného původně klášterního pivovaru. Tento krok měl zlepšit finanční stabilitu statku, stejně tak jako stavba nového rybníka s názvem Krčín, která byla dokončena v 70. letech 16. století.⁹⁹

V srpnu roku 1566 zahájil obnovený pivovar svou činnost a dokonce byl rozšířen o budovy kanonie. Již v tomto roce ale nastal problém, jelikož z tohoto pivovaru odmítly čerpat pivo jak krčmy z krumlovského děkanství, tak hospody krumlovských klarisek i

⁹⁶ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 72.

⁹⁷ Daniel KOVÁŘ, *Borovany, České Budějovice 2000*, s. 16–17.

⁹⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. IA 1Aa No 114 – Zastavení krčem v Nesměni a Rankově Kryštofovi Kořenskému z Terešova.

⁹⁹ Daniel KOVÁŘ, *Borovany, České Budějovice 2000*, s. 16.

vyšebrodského opata. Jmenované krčmy tak činily v rozporu s propinačním právem, které se podle nich na církevní majetky nevztahovalo.¹⁰⁰ Zvýšení produkce dominikálního pivovaru v Borovanech měla zajistit přístavba budov pivovaru i dalších budov dvora v roce 1569.

Tento pivovar se tak stal zdrojem nových důchodů pro rožmberskou pokladnu.¹⁰¹ Vesnici Borovany se koncem 60. a během 70. let 16. století i díky pivovaru natolik hospodářsky dařilo, že došlo k jejímu povýšení na poddanské městečko. Touto změnou získalo město také svůj znak a právo na užívání pečeti.¹⁰² Zemědělský charakter obce zůstal zachován a nemáme žádné zprávy o tom, že by městečko tímto statutem získalo nějaká nová privilegia, která by zajistila jeho další rozvoj.¹⁰³ Borovanský pivovar byl významným zdrojem financí pro oba poslední Rožmberky. Pivo z borovanského rožmberského pivovaru začaly odebírat s nástupem Petra Voka i další obce rožmberského dominia. V roce 1590 odebíraly borovanské pivo tři krčmy přímo v Borovanech, a po jedné v Ledenicích, Radosticích, Vlkovicích, Vrcově, Jílovicích, Lipnici, Zalinách, Kramolíně, Hluboké, Zvíkově a Petrovicích.¹⁰⁴

5.2. Borovany a osobnost Petra Voka

Rožmberské panství mělo v posledním desetiletí vlády Viléma z Rožmberka svou největší rozlohu. Do rožmberského dominia patřilo 18 velkostatků, 18 měst, 34 městeček a více než 750 vesnic, nicméně život posledních Rožmberků, Viléma a Petra Voka, byl velmi nákladný. Borovany byly poznamenány všemi právními i hospodářskými změnami, které se rožmberského panství týkaly.¹⁰⁵ V červnu roku 1582 zasáhla Borovany i další obce třeboňského panství bouře a kroupy poničily statek.¹⁰⁶ Vilém z Rožmberka svou nákladnou politickou i diplomatickou činností trvale čerpal

¹⁰⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sig. I A 3 K alfa

¹⁰¹ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 73.

¹⁰² Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000, s. 18.

¹⁰³ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 31.

¹⁰⁴ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 114.

¹⁰⁵ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 76.

¹⁰⁶ Václav BŘEZAN, Životy posledních Rožmberků II., Praha 1985, s. 464.

veškeré příjmy, které mohl. I přes veškerou snahu o zlepšení hospodářské situace panství regenta Jakuba Krčina z Jelčan, zanechal Vilém při svém úmrtí 31. srpna 1592 svému bratru Petru Vokovi mnoho dluhů.¹⁰⁷

Oba bratři do borovanského statku významně investovali investovali, i když jim patřil jen de facto, nikoliv de iure. Tento fakt se rozhodl Petr Vok z Rožmberka svým nástupem změnit a využil tak jednání s císařem Rudolfem II., u kterého si roku 1600 vyprosil legalizaci vlastnictví někdejšího klášterního statku Borovany.¹⁰⁸ Od tohoto roku patřily Borovany právoplatně rodu Rožmberků a tak se mohli borovanští sedláci dožadovat svých práv a privilegií, hned v lednu roku 1601, kdy došlo k obnovení starého privilegia z roku 1473, kterým získalo městečko Borovany právo vést vodovod od vesnice Radostice na svou náves.¹⁰⁹

V roce 1601 získaly Borovany díky Petru Vokovi právo na svobodnou správu sirotčích peněz, o čtyři roky později v roce 1605 pak práva na solní obchod a 25. února 1607 konečně práva na polovinu pokut od trestaných osob.¹¹⁰ Tato privilegia mohla Borovanům přinést velké změny ve vývoji města, ale první polovina 17. století se vyvíjela jinak, než většina obyvatel předpokládala.

Petr Vok z Rožmberka si byl vědom své situace, byl posledním z velkého rodu Rožmberků a neměl žádného potomka. Jeho manželka Kateřina z Ludanic zemřela již 22. června roku 1601 v Českém Krumlově. Její smrt nebyla překvapivá, ležela nemocná po mnoho týdnů.¹¹¹ Petr se po její smrti již více neoženil, a jelikož se mu blížil 70. rok života, tak začal řešit svou nástupnickou situaci. Petrovým nástupcem se měl stát jeho synovec Jan Zrinský, hrabě ze Serynu, který byl se situací obeznámen a Petra Voka v Třeboni pravidelně navštěvoval a projednával s ním otázky, které se s dominiem

¹⁰⁷ Václava BERANOVÁ — František BOSÁK — Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 76—77.

¹⁰⁸ Herbert PEXA, *Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3*, s. 113.

¹⁰⁹ Tomáš HUNČOVSKÝ — Daniel KOVÁŘ — Karel KUČA, *Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II.*, Borovany 2021, s. 31-32.

¹¹⁰ SOA Třeboň, *Velkostatek Třeboň, kniha 66, Kniha opisů privilegií*, fol. 8r—9v.

¹¹¹ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II.*, Praha 1985, s. 555.

pojily. V říjnu roku 1611 už byl Petr Vok velmi nemocný a on sám i lidé kolem něj věděli, že nemoci brzy podlehne, což se 6. listopadu 1611 opravdu stalo.¹¹²

Ve stejném roce vpadly do Čech vojenské oddíly Pasovských, které obsadily České Budějovice i Borovanům blízké Zaliny.¹¹³ Zdá se však, že Borovany nechali Pasovští na pokoji.

5.3. Švamberkové a Borovany

Po Petrově smrti nakonec získali rožmberské dominium Švamberkové, a to kvůli předčasné smrti Jana Zrinského. Švamberkové byli, stejně jako Rožmberkové, velmi mocným panským rodem. K jejich panství patřily již před rokem 1611 Kestřany, Zvíkov, Orlík a Ronšperk (Poběžovice) a nyní získali kromě Borovan ještě panství Nové Hrady, Třeboň, Libějovice a samozřejmě Rožmberk. Novým borovanským pánem se tak stal Jan Jiří ze Švamberka.¹¹⁴

Jan Jiří ze Švamberka zrušenému augustiniánskému klášteru moc pozornosti nevěnoval. Necelé dva roky po svém nástupu začal Jan Jiří budovat v Borovanech novou radnici, která se měla stát dominantou městečka. Tato budova byla dostavěna v roce 1615, ale příliš dlouho v této podobě nesetřvala, jelikož byla i s dalšími budovami roku 1618 vypálena.¹¹⁵

Po smrti Jana Jiřího se stal borovanským pánem jeho syn Petr II. ze Švamberka. První roky Petrovy vlády probíhaly ve velkém politickém neklidu, který byl způsoben přípravami na střetnutí českých nekatolických stavů, mezi které se řadil i sám Petr, s habsburskými stoupenci. Tyto konflikty se mezi borovanskými nijak neprojevíly a z těchto důvodů nedocházelo mezi sedláky v Borovanech k žádným střetům.¹¹⁶ Petr ze Švamberka se stal po pražské defenestraci v květnu 1618 jedním z třiceti direktorů a i

¹¹² Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II.*, Praha 1985, s. 627.

¹¹³ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II.*, Praha 1985, s. 630.

¹¹⁴ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 89-90.

¹¹⁵ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, *Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II.*, Borovany 2021, s. 34-35.

¹¹⁶ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., *Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986*, s. 91.

on přispěl samozřejmě k vytvoření stavovského vojska. Z jeho švamberského dominia musel nastoupit na vojenskou službu každý desátý muž.¹¹⁷ Dne 6. dubna roku 1619 došlo k jedinému potvrzenému střetnutí, které se odehrálo nedaleko Borovan. Velitel českých stavů Oldřich Vchynský z Vchynic překvapil císařské vojsko, které čítalo přibližně 400 mužů, nedaleko Borovan. Císařské vojsko se stáhlo do městečka, kde vojáci zabrali domy, půdy i dvory, ze kterých se bránili. Stavovským vojákům se podařilo císařská družstva vyhnat tím, že domy zapálili.¹¹⁸

Jižní Čechy byly válkou velmi zasažené, definitivní zkázu přinesl rok 1620. V říjnu 1620 pak došlo v Borovanech k plenění statků, které se nevyhnulo ani kostelu, ze kterého byly ukradeny tři zvony z kostelní věže a prodány do Českých Budějovic, které byly královským městem.¹¹⁹ Po bitvě na Bílé hoře, které už se Petr ze Švamberka nedožil, došlo ke konfiskaci švamberského majetku. Petrova vdova se přesunula i celým dvorem do Vratislavi a tak byl borovanský klášter opět bez majitele.¹²⁰

5.4. Cesta k obnovení kláštera

Dědicům Petra ze Švamberka byl po Bílé hoře veškerý majetek zkonfiskován a císař Ferdinand II. si ho nechal pro sebe, to se týkalo i statku někdejšího kláštera v Borovanech. Městečko bylo po událostech z minulých let ve velmi špatném stavu, ale borovanští obyvatelé se snažili dát vše co nejrychleji do pořádku.¹²¹ Klášterní areál měl během prvních let třicetileté války svou nejhorší podobu, bylo znát, že do budov se neinvestovalo a zub času se na nich nemilosrdně podepsal. Od zrušení kláštera v roce 1564 sloužil pod správou rodu Rožmberků jako místo pro chov hospodářských zvířat a většina jeho prostor byla využívána jako pivovar. Stejnou strategii si zvolili i Švamberkové, kterým taktéž pivovar vynášel značné finanční zisky.¹²²

¹¹⁷ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 114.

¹¹⁸ Jan PETŘÍK, Třeboňsko po českém povstání, Tábor 1932, s. 3.

¹¹⁹ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 35.

¹²⁰ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 93–94.

¹²¹ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 114–115.

¹²² Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 36.

Ke 22. březnu roku 1625 věnoval Ferdinand II. celé panství Třeboň svému synovi Ferdinandovi III. Ten se věnoval stejně jako jeho otec obnově katolických klášterů v českých zemích, a proto rozhodl o obnovení obou bývalých augustiniánských klášterů na bývalém panství rodu Švamberků, konkrétně se jednalo o Borovany a Třeboň.¹²³ Ferdinand III. se také rozhodl vrátit Borovanům práva, která vlivem předbělohorských událostí a nepřátelskému postoji vůči císaři ztratily. Městečko Borovany získalo v roce 1529 zpět svá privilegia a bylo znovu považováno za obec s katolickými obyvateli, kteří jsou nakloněni císaři.¹²⁴

¹²³ August SEDLÁČEK, Hrad, zámek a tvrz království Českého, Praha 1884, s. 144.

¹²⁴ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 115.

6. DRUHÁ ETAPA EXISTENCE BOROVSANÉHO KLÁŠTERA V LETECH 1631 AŽ 1785

6.1. Postupné obnovování klášterní činnosti

První kroky k obnovení augustiniánské kanonie podnikl Ferdinand III. roku 1630. V tomto roce oslovil Ferdinand III. opata kláštera augustiniánských kanovníků na Karlově v Praze a probošta augustiniánských kanovníků v Klosterneuburgu u Vídně s žádostí o uvolnění několika kanovníků pro kláštery v Třeboni a Borovanech. Z Vídně se Ferdinandovi dostalo kladné odpovědi a do obou klášterů přišli nový augustiniánští kanovníci z dolnorakouského kláštera v Klosterneuburgu.¹²⁵ Když rozhodl 15. února 1631 císař Ferdinand III. o obnovení řeholního života v Borovanech, nejspíš vůbec netušil, o jak složitý úkol se bude jednat. Místo někdejších klášterních objektů se zde nacházely pouze ruiny a střecha kostela byla těsně před svým zhroucením.¹²⁶

K obnovení klášterní činnosti došlo prostřednictvím dopisu Ferdinanda III. klosterneuburskému proboštovi Bernhardovi, který nakonec vyslal do jižních Čech pouhé dva augustiniány kanovníky. Tito dva kanovníci, Samuel Tuček a Ignác Lanz, začali ještě téhož roku s pomalou obnovou klášterních statků. Společně s oběma kanovníky přišel i probošt Bernhard a všichni tři byli ubytováni na třeboňském zámku, jelikož oba kláštery, které měli na starosti, byly prozatím neobyvatelné.¹²⁷ Jeden z kanovníků mohl zastávat i funkci administrátora a mohl tak převzít pravomoci od třeboňského hejtmána.¹²⁸ Vzhledem ke složitosti funkce a vzdálenosti obou klášterů se stal správcem obou zmiňovaných klášterů nakonec třeboňský měšťan Eliáš Hopauff. Nicméně již roku 1632 si stěžoval, že správcování nezvládá a nestačí zvládnout hospodářskou agendu, která se správy týká. Správce Eliáš byl tedy ještě téhož roku nahrazen třeboňským měšťanem Vítem Decarou z Rosenetu. Administrátorem se stal již zmiňovaný Samuel Tuček, který měl na starosti sehnat klášternímu kostelu

¹²⁵ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118.

¹²⁶ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000, s. 22–23.

¹²⁷ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 116.

¹²⁸ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 50r–51r.

v Borovanech vlastního kněze.¹²⁹ Areál kláštera se nacházel ve velmi zanedbaném stavu, vše kromě kostela a ambitu bylo téměř zničeno a od roku 1631 do roku 1637 nebyl v Borovanech žádný farář a práce na obnově nebyla znatelná.¹³⁰

Císař Ferdinand III. navštívil koncem května roku 1635 Třeboň a při té příležitosti i Borovany. Doufal, že pokroky budou mnohem viditelnější a ze situace v borovanském klášterním areálu byl značně zklamán. Ještě během své návštěvy v Třeboni napsal 29. května 1635 velmi kritický dopis klosterneuburskému proboštovi Bernardovi, ve kterém si stěžuje, že se v Borovanech neseťkal s žádným duchovním a neviděl žádné pokroky na opravách klášterních budov.¹³¹ Probošt Bernhard se snažil císaři vysvětlit, že ke správě dochází vzdáleně z města Třeboň a že se začalo s opravami v Třeboni a na Borovany přijde řada později. Dále se snažil probošt Bernhard císaře obměkčit tím, že v případě potřeby pomáhají s duchovní činností faráři z okolních obcí, takže se nic nezameškalo.¹³²

Ke zrychlení oprav a zlepšení hospodářské situace konventu i celého městečka přispěla nepochybně žádost probošta Bernharda, ve které žádal císaře Ferdinanda III. o právo na konání dobytčích trhů v Borovanech, a to každý pátek od doby po svátku apoštola Matěje (24. 2.) až do svátku Jana Křtitele (24. 6.), obilních trhů každé úterý po celý rok a dvou výročních osmidenních trhů ročně.

Této žádosti císař vyhověl listinou z 2. ledna 1636.¹³³ Jednalo se o významné právo, které pomohlo Borovanům zahojit většinové rány, které zde způsobila třicetiletá válka. Do městečka se vraceli obyvatelé, v polovině 18. století zde hospodařilo 59 sedláků a ve městečku vznikaly nové řemeslné dílny, pekařství i kovárna.¹³⁴ V roce 1638 máme již zmínku o nové radnici s šindelovou střechou, která byla postavena na místě té původní vyhořelé a v jejímž přízemí se nacházela obecní pekárna.¹³⁵ Kanonie si vedla

¹²⁹ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 117.

¹³⁰ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 54r–57r.

¹³¹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. IA 6Wg No 5.

¹³² Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 117.

¹³³ SOKA České Budějovice, Archiv městečka Borovany, inv. č. 5., listina č. 5.

¹³⁴ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000, s. 22.

¹³⁵ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 38.

vcelku dobře také díky várečnému právu, které vyjednal klášteru na deset let klosterneuburský probošt Bernhard okolo roku 1635.¹³⁶ Záměrem probošta Bernharda bylo vytvoření stability v obci do té doby, než se v klášteře usadí schopná a soběstačná komunita augustiniánských kanovníků.¹³⁷

V první polovině 17. století docházelo k postupnému obnovování a investování do třeboňského kláštera a Borovany byly upozadovány. Na borovanský klášter přišla řada později, ve 40. letech 17. století a již na jaře roku 1651 se podařilo budovu kanonie dokončit. Probošt kláštera v Klosterneuburgu, kterým byl v 50. letech 17. století Bernhard II., se rozhodl pro ukončení společné správy s třeboňským klášteřem. Rozhodl také o dosazení vlastního administrátora pro Borovany a připravoval půdu pro příchod sedmi augustiniánských kanovníků z Klosterneuburgu.¹³⁹

6.2. Noví augustiniánští kanovníci v Borovanech

Augustiniánští kanovníci dorazili do Borovan z rakouského Klosterneuburgu v roce 1658, tedy až poté, co byly kompletně dokončeny opravy klášterních budov.¹⁴⁰ Příchodu kanovníků však předcházela vlna nevole, jelikož dva ze zmiňovaných řeholníků odmítali do Čech vyrazit a byli za to po dobu téměř tří týdnů vězněni v lékárně klosterneuburského kláštera, dokud na své přemístění nakonec nepřistoupili. Jsou známa i jména oněch dvou kanovníků, kteří odmítali do Borovan odcestovat, jednalo se o Víta Konráda Fischera a Arnošta Saura.¹⁴¹ Celkem ironická je skutečnost, že právě Konrád Fischer, který do Borovan odmítal odjet, se zde stal o několik let později proboštem a sepsal kroniku, která je pro nás dodnes jedním z nejdůležitějších zdrojů v oblasti dějin kanonie augustiniánského kláštera v Borovanech.

V době příchodu nových kanovníků byly sice dokončeny stavby spojené s klášteřem, ale pozemky a pole, které ke klášteřu patřily, byly neobdělané, zarostlé stromy a houštím

¹³⁶ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118.

¹³⁷ Tomáš HUNČOVSKÝ – Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 47.

¹³⁹ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118.

¹⁴⁰ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2000, s. 22-23.

¹⁴¹ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118-119.

a bylo nutné vynaložit velkou námahu na jejich pročištění a úpravu těchto pozemků.¹⁴² Dalším problémem bylo to, že ani jeden z nových kanovníků neuměl česky, a tak bylo nutné v klášteře zachovat nadále světské kněze jako kaplany, kteří vykonávali duchovní správu.¹⁴³

Konrád Fischer ve své kronice uvádí, že z důvodu nedostatku řeholních kanovníků pečovali o věřící i duchovní správci–neřeholníci, z nichž někteří teprve později do kláštera vstoupili.¹⁴⁴ Nový borovanský konvent byl složen ze sedmi členů, pět z nich bylo slavnostně uvedeno do řádu augustiniánského kláštera v Borovanech již začátkem října roku 1658 a ti dva, kteří byli v Klosterneuburgu vězněni, se pak dostavili na konci téhož měsíce.¹⁴⁵ Novými členy kanonie byli tehdy, od roku 1658, Norbert Heerman z Magdeburku, Vilém Lignir, Jan Keplinger, Jošt Schmidt, Konrád Fischer, Jan Saur a Matěj Kumpeter.¹⁴⁶ V listopadu roku 1663 byl na místo probošta a zároveň administrátora kanonie zvolen Jiří Jaud alias Jand, a tím přestal být Borovanský klášter závislý na správě ze vzdáleného rakouského Klosterneuburgu.¹⁴⁷

6.3. Stavební a provozní změny v obnoveném klášteře

Příchodem nových řeholníků se začaly přeměňovat prostory z pivovaru opět na obytné prostory pro augustiniány. Během opravy obytných budov kláštera došlo i k obnovení přilehlého hospodářského dvora, na kterém se také velmi podepsal zub času. Nejpozději v šedesátých letech 17. století stály na místě obnoveného dvora stáje pro dobytek a nová sýpka na obilí.¹⁴⁸ Roku 1666 došlo v borovanském klášteře k rozsáhlé opravě vnitřních krovů i vnější střechy kostela. Tato oprava byla velmi nákladná a na jejím financování se podílel i nový majitel treboňského panství a borovanský patron Jan Adolf ze

¹⁴² Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 90r–91v.

¹⁴³ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118.

¹⁴⁴ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 54r–57r.

¹⁴⁵ Herbert PEXA, Jihočeský sborník historický, Borovany v letech 1600-1663, 1986/3, s. 118.

¹⁴⁶ Tamtéž, s.118-119.

¹⁴⁷ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 11.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 50.

Schwarzenbergu.¹⁴⁹ I v oblasti hospodářství se událo po obnovení kláštera mnoho změn. V letech 1665 až 1688 máme záznamy o mnohých zaměstnancích kláštera, kterými byli kromě jednoho kuchaře, písaře, sládků a baštýře, také šafář a zahradník, který měl na starost udržování a zvelebování klášterní zahrady.¹⁵⁰ Kníže Jan Adolf se chtěl po smrti Jířího Jauda v roce 1670 podílet na volbě nového probošta, a tím se dostal do sporu s borovanským klášteřem i církevní vrchností. Spor se táhl dlouhých sedm let a nakonec byl 25. dubna 1677 po obtížném vybírání zvolen novým proboštem již zmíněný Konrád Fischer, který byl předtím řadovým augustiniánským kanovníkem v Borovanech a před rokem 1658 kanovníkem v Klosterneuburgu.

6.4. Osobnost Konráda Fischera

Konrád Fischer se narodil 24. listopadu roku 1631 a augustiniánským kanovníkem se stal ve svých devatenácti letech v roce 1650.¹⁵² Nejspíš si představoval, že svůj řeholní život stráví v honosnější rakouském Klosterneuburgu, ale nakonec to s ním dopadlo zcela jinak.

Jak jsem již dříve uvedla, Konrád Fischer se stal od roku 1658 součástí dějin augustiniánské kanonie v Borovanech, jelikož tohoto roku přišel společně s dalšími šesti kanovníky do Borovan z dolnorakouského Klosterneuburgu. Po sporech kláštera s Janem Adolfem ze Schwarzenbergu byl Fischer 25. dubna roku 1677 v sakristii kostela Navštívení Panny Marie zvolen proboštem borovanské augustiniánské kanonie. Stalo se tak za přítomnosti českobudějovického děkana a zástupců pražského arcibiskupa.¹⁵³ Tento volební ceremoniál probíhal celý den, začalo se ranní mší a končilo se ve večerních hodinách jednáním o hospodářských záležitostech kanonie.¹⁵⁴ Konrád Fischer nebyl ze svého působení v Borovanech zpočátku příliš nadšen a pravděpodobně svůj názor nezměnil ani po zvolení do funkce probošta.

¹⁴⁹ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 11.

¹⁵⁰ SOA Třeboň, Sbirka matrik Jihočeského kraje, inv. č. 359, matrika narozených, oddaných a zemřelých farního úřadu Borovany z let 1665-1688, fol. 5r, 5v, 13r.

¹⁵² SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. III K No 21, fol. 108v.

¹⁵³ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. III K No 21, fol. 77r-80r.

¹⁵⁴ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 12.

Dá se předpokládat, že neměl v oblibě ani borovanské obyvatele, ke kterým byl velmi kritický. Do kroniky, kterou začal psát brzy po svém nástupu do funkce, si totiž poznamenal: „*Jméno městečka Borovan zřejmě vychází z množství borovic, jichž zde asi dříve rostlo velké množství. Proto se občané a obyvatelé po zásluze, poněvadž jsou budižkničemové, buranští, hloupi, neotesaní v životě i mravech, dají nazvat Borové šišky.*“¹⁵⁵

6.4.1. Kronika Konráda Fischera

Originální německy psaná kronika probošta Konráda Fischera byla sepsána v době jeho působení v Borovanech a věnuje se pouze dějinám, které jsou spjaty s augustiniánským klášteřem v Borovanech. Ve své práci se Fischer nevěnuje pouze době, kdy v klášteře působil on sám, nýbrž i období svých předchůdců. Velmi se mi líbí způsob vkládání řečnických otázek do textu. My v dnešní době již víme, že to text oživuje a udržuje to čtenáře bystrého, ovšem udivuje mě, že toto věděl i probošt Konrád Fischer v roce 1693. Pravděpodobně se inspiroval slavnými historiografy.

Konrád vkládá do textu věty jako „*Kým? Jak? Kdy byl klášter sekularizován?*“ nebo „*Kolik majetku po sobě zanechal Petr z Lindy?*“¹⁵⁶ a to mi přijde velmi důmyslné. Obdobím, které Konrád sám zažil, se logicky věnuje mnohem podrobněji a ke každému roku jeho působení je v kronice několik zápisů.

K listinám, které borovanský klášter obdržel již za Fischerovo života, přidává vždy vlastní, nejméně stránkový komentář s vyjádřením. Jedná se například o opis listiny kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu¹⁵⁷ vydané v Praze 16. února 1663 nebo o dekret¹⁵⁸, který se týká patronátu a volby probošta, který přišel z Vídně 21. ledna 1671.

Kronika Konráda Fischera je do dnešní doby nepochybně jedním z nejvýznamnějších zdrojů Borovanska ze 17. století a dodnes z ní čerpají autoři regionálních publikací.

¹⁵⁵ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 95v-99v.

¹⁵⁶ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 1r-2r.

¹⁵⁷ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 59r-61r.

¹⁵⁸ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 71v-72v.

6.5. Škapulířové bratrstvo v Borovanech

V pobělohorské době bylo velmi časté, že při poutních, klášterních či farních kostelech vznikala barokní náboženská bratrstva, která sloužila k rozšíření katolické víry do všech sociálních vrstev obyvatelstva. Bratrstva vznikala hlavně zásluhou mendikantských řádů, jako například dominikánů a karmelitánů. Tato nově vzniklá bratrstva měla poměrně volnou vazbu na původní řeholní instituce.¹⁵⁹ Ani klášter v Borovanech se v tomto směru nestal výjimečným, a i zde vzniklo v druhé polovině 17. století barokní zbožné bratrstvo Panny Marie Karmelské.

K založení borovanského bratrstva došlo roku 1672 na den slavnosti Zvěstování Panně Marii se souhlasem pražského arcibiskupa Sobka.¹⁶⁰ Toto borovanské bratrstvo vzniklo za účelem pěstovat a šířit úctu k Panně Marii a také ke svatému škapulíři, což byla část mnišského řeholního roucha, pruh látky, který zakrýval přední i zadní část těla. Škapulířové bratrstvo bylo otevřeno všem a během necelých dvaceti let existence do něj vstoupilo téměř dva a půl tisíce členů z Borovan i přilehlého okolí.¹⁶¹

Bratrstvo mělo i svou vlastní matriku, do které musel být zapsán každý nově vstupující člen. Ten ovšem nemusel pocházet z farnosti, ve které se bratrstvo nacházelo. Členství v takovémto bratrstvu představovalo převážně společenský status a privilegované postavení mezi ostatními farníky.¹⁶²

6.6. Borovanská rebelie

Třicetiletá válka způsobila v celé zemi velké majetkové ztráty a mnoho pozemků změnilo během druhé poloviny 17. století svého majitele. V okolí Borovan začalo touto dobou období sporů mezi představenými augustiniánského kláštera a borovanskými sedláky, které se táhlo téměř jedno celé století.

Důležitým pojmem v tomto borovanském sporu bylo místo zvané Stoklyzna, což byla velká louka poblíž Nového dvora. Probošt Konrád Fischer měl podezření, že si tuto

¹⁵⁹ Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000, s. 27–29.

¹⁶⁰ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, *Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů*, Praha 1998, s. 11.

¹⁶¹ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2006, s. 22.

¹⁶² Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000, s. 60–61.

louku neprávem přivlastnili borovanští občané během nepokojů za třicetileté války a měl touhu tuto louku získat zpátky. Prošetřením této situace byla pověřena odborná komise, která zjistila, že tato louka Stoklyzna byla roku 1654 zapsána proboštem z Klosterneuburgu do berní ruly jako majetek kláštera, který byl pronajímán borovanských sedlákům.¹⁶³ Berní rula z roku 1654 byla prvním úplným soupisem daňových povinností v Českém království.¹⁶⁴ Výsledky pozdějšího komisního šetření však nebyly dostatečně prokazatelné, a tak se spor kláštera s borovanskými na pár let vytratil. Fischerův nástupce Kristián Preitfelder se ale rozhodl po sedlácích vyžadovat poplatky za pronájem Stoklyzny. Poplatky se týkaly přibližně čtyřiceti sedláků, kteří se však zdráhali nájem platit.¹⁶⁵ Během třicátých let 18. století se spory s klášteřem rapidně zhoršily. Někdejší probošt Konrád Fischer se za svého působení velmi snažil o vytvoření kompromisu mezi sedláky a klášteřem, roku 1680 nechal dokonce nedaleko obce Hluboká vybudovat nový poplužní dvůr. Pozemky tohoto nového dvora patřily předtím stropnickému mlýnu, ale probošt Fischer chtěl mít u svého nového dvora více luk. Rozhodl se tedy přimět sedm borovanských sedláků, aby vyměnili své pozemky s klášteřem. Borovanští na tuto dohodu v roce 1680 přistoupili, ale v té době ještě nikdo netušil, jaké problémy to způsobí do budoucna.¹⁶⁶

Během druhé čtvrtiny 18. století se spory stále stupňovaly a přidávaly se k nim i další nepokoje. Například slib nevolnictví, spor ohledně borovanského pranýře, ale také se řešil solní obchod. Borovanští se chovali vzpurně a neoblomně se dožadovali svých práv.¹⁶⁷ Sedláci se s klášteřem přeli nejdříve slovně, ale nakonec se vše vyhrtilo roku 1740 tak, že borovanští sedláci zorganizovali vzpuru, protože měli pocit, že klášter nedodrží sliby o nevolnictví a robotních povinnostech, které dal. Skupina borovanských obyvatel se vydala ke klášteři s improvizovanou zbrojí. Deset mužů bylo nakonec zatčeno a odvezeno do žaláře, což si nenechaly líbit jejich ženy a přišly se s klášteřem bít vším, co doma našly. Tyto vzbouřené ženy, kterých bylo téměř ke stovce,

¹⁶³ Tamtéž, s. 1–2.

¹⁶⁴ Otakar BAUER (red.), *Berní rula. Svazek 1, K edici berní ruly: úvodní pojednání*, Praha 1950.

¹⁶⁵ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2006, s. 23–24.

¹⁶⁶ Herbert PEXA, *Historie borovanské rebelie*, Borovany 1990, s. 1.

¹⁶⁷ Daniel KOVÁŘ, *BOROVANY*, České Budějovice 2006, s. 23–26.

se nakonec zasloužily o propuštění svých mužů.¹⁶⁸ Dnes se o tomto sporu mluví jako o borovanské rebelii a v souvislosti s ní se traduje také pověst o posledním prelátovi Ambrosiu Steinovi, který údajně zemřel na šok způsobený zprávou, že pozemky případnou sedlákům a klášter o ně definitivně přijde. Podle pověsti sloužil Stein bohoslužbu právě ve chvíli, kdy přišla soudní správa. On prý prudce otočil hlavu, aby lépe slyšel, vyřčený výsledek, nicméně v té chvíli ho zasáhla mrtvice a zemřel.¹⁶⁹ Preláta Steina můžeme tedy považovat za jedinou oběť borovanské rebelie.

6.7. Osobnost Augustina Dubenského

Výrazné změny v podobě kanonie nastaly v první polovině 18. století, kdy byl do jejího čela zvolen probošt Augustin Dubenský, který byl velmi energický a plný nových nápadů, jež za dobu svého téměř čtyřicetiletého působení v klášteře také realizoval.¹⁷⁰ Začaly se budovat nákladné stavby jako například nová barokní škapulířová kaple, byl prodloužen chór kostela Navštívení Panny Marie a začala stavba nové klášterní prelatury¹⁷¹, které říkáme v dnešní době zámek. Borovanským proboštem se stal v roce 1738, avšak s obcí a klášterem byl spjat již od roku 1720, kdy zde s velkou pravděpodobností působil jako řádový člen augustiniánské kanonie.¹⁷²

Rod Dubenských byl ovšem s okolím Borovanska spjat již mnohem dříve. V Trhových Svinech patřilo příjmení Dubenský k velmi častým již v 16. a také během 17. století. Muži s tímto příjmením zastávali často významné městské funkce jako například kovář, rychtář či správce trhovosvinenských rybníků.¹⁷³

Augustin Dubenský se narodil 5. března 1697 v Trhových Svinech jako Jan Dubenský¹⁷⁴, jméno Augustin přijal jako své jméno řeholní. Období, kdy Augustin Dubenský zastával post nejvyššího představeného augustiniánského kláštera

¹⁶⁸Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 24.

¹⁶⁹Václava BERANOVÁ – František BOSÁK – Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 119.

¹⁷⁰Luboš LANCINGER, Borovany. Zámek, bývalá prelatura probošství augustiniánů kanovníků, Praha 1998, s. 3.

¹⁷¹Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1998, s. 182.

¹⁷²František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 17.

¹⁷³Alois SASSMANN, Kořeny – Putování po starých rodech aneb co jste na jihočeské frekvenci 106,4 FM slyšeli i neslyšeli, České Budějovice 2019, s. 22.

¹⁷⁴SOA Třeboň, Sběrka matrik jihočeského kraje, Trhové Sviny 1689–1731, NOZ, kniha 2, s. 36.

v Borovanech, spadá do období pozdního baroka, kdy v Habsburské monarchii začínala vládnout Marie Terezie (r. 1740) a borovanští obyvatelé byli tehdy ještě stále poddanými zdejšího kláštera. Jak je známo, začátky vlády Marie Terezie nebyly vůbec jednoduché a Marie si svou pozici na trůnu musela tvrdě vybojovat. V této nelehké době zažíval Augustin Dubenský těžkosti s borovanskými poddanými, jelikož se funkce probošta ujal v době, kdy byl klášter zapleten do dlouholetých sporů se zdejšími sedláky, kteří se cítili být spíše svobodnými měšťany a již od roku 1680 se s klášteřem přeli o placení pozemků poblíž Nového dvora.¹⁷⁵ Nicméně i přes spory, které měl Augustin s borovanskými měšťany, se již roku 1740 pustil do rozsáhlé přestavby hospodářského dvora a měšťanského pivovaru.¹⁷⁶

6.8. Barokní přestavby kláštera

S přestavbami a opravami kláštera se mělo začít již o půl století dříve. Avšak v roce 1697 dostal přednost hospodářský dvůr kvůli opravě po požáru, který v něm vypukl. Takže s přestavbami konventu se mohlo započít až roku 1740, kdy získal Augustin Dubenský od patronátu (Schwarzenbergů) 80 kmenů na povaly, 40 kmenů na krokve a 100 zlatých v hotovosti.¹⁷⁷ Pravděpodobným zpomalením prací mohl být nástup Marie Terezie na trůn a následná válka o dědictví rakouské do roku 1744, jelikož v tuto dobu se žádné přestavby nekonaly a byly obnoveny až po této válce. Stavby v Borovanech začaly až rokem 1746, kdy byl prodloužen kostelní chór.¹⁷⁸ Augustin Dubenský se pustil do přestavby presbytáře v kostele, do stavby nové barokní kaple a také do rozsáhlé a velmi nákladné stavby prelatury, která měla být reprezentativní částí kanonie.¹⁷⁹

6.8.1. Kostel Navštívení Panny Marie

Pražská konzistoř vydala pro Augustina Dubenského dne 8. března 1748 dekret, kterým potvrzuje potřebné zvětšení borovanského kostela a rozšíření presbytáře i krypty pod

¹⁷⁵ Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 22.

¹⁷⁶ Tomáš HUNČOVSKÝ - Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II., Borovany 2021, s. 55

¹⁷⁷ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 17.

¹⁷⁸ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1998, s. 182.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 181-182.

kostelem.¹⁸⁰ V kostele Navštívení Panny Marie byl ještě před Augustinovým příchodem postaven nový hlavní oltář s pěti sochami významných světců, mezi nimiž nechyběl svatý Augustin, který je patronem řádu augustiniánů, a svatý Václav, jakožto patron českých zemí. Tyto změny, které probíhaly v 70. a 80. letech 17. století, byly ovšem pouhou předzvěstí staveb postavených za působení Augustina Dubenského.¹⁸¹ Podoba, do které byl kostel v tomto roce upraven, zůstala nezměněná i po smrti Augustina Dubenského v únoru roku 1774, a je patrná až na některé detaily dodnes.¹⁸²

6.8.2. Škapulířová kaple

Před stavbou osově souměrné budovy klášterní prelatury, která dnes tvoří dominantu borovanského náměstí, dostala přednost výstavba barokní Škapulířové kaple, jež nahradila původní gotickou.¹⁸³ Kapli zasvěcenou Panně Marii Karmelské začali budovat hned roku 1738 a její výmalby se ujal malíř a freskař František Jakub Prokyš, který se později stal jednou z nejvýznamnějších osobností jihočeského rokoka a vrcholné období své kariéry strávil v Českém Krumlově.¹⁸⁴ V kupoli kaple můžeme vidět anděly, kteří chrání škapulířem skrze Pannu Marii Karmelskou obyčejné lidi před různými nechtěnými situacemi, jako například krupobitím, požáru a tak dále.¹⁸⁵ Název kaple je odvozen právě od onoho škapulíře Panny Marie. Význam slova škapulíř se odvozuje od části mnišského roucha, která vypadala jako dlouhý pruh látky, který zakrývají přední i zadní část těla a nosil se na hábitu při práci. Později byla jeho podoba změněna do dvou malých čtvercovitých kusů látky, které byly spojeny tkanicí či dvěma stužkami. Jeden z těchto čtverců má pak nositel na hrudi a druhý mezi lopatkami.¹⁸⁶ Slovo scapulae znamená latinsky lopatky, odtud tedy vznikl onen název. Na škapulíři byla obvykle zobrazována Panna Marie s Jezulátkem. Takovéto škapulíře tvoří dodnes součást

¹⁸⁰ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 19.

¹⁸¹ Václava BERANOVÁ - František BOSÁK - Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci, Borovany 1986, s. 116.

¹⁸² Daniel KOVÁŘ, Borovany, České Budějovice 2006, s. 24.

¹⁸³ Magdalena HLUŠTÍKOVÁ – Jindřich ŠPINAR, Borovany tehdy a dnes, Borovany 2018, s. 13.

¹⁸⁴ Václava BERANOVÁ – František BOSÁK - Antonín HEJNA aj., Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci, Borovany 1986, s. 116–117.

¹⁸⁵ Viz. Foto č. 1

¹⁸⁶ Škapulíř Panny Marie Karmelské. Kostel Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 11.

řeholního roucha nejen u řádu karmelitánů, ale i u jiných řeholních řádů. Škapulíř má svého nositele ochraňovat před různými nepříjemnými ranami osudu.¹⁸⁷

6.8.3. Barokní prelatura

Augustin Dubenský usiloval o přestavbu klášterních prostorů již od svého nástupu do funkce probošta, v roce 1740. Podle výkresů od vyšebrodského opata Quirina Mickla se dá usuzovat, že Augustin měl představu o podobě reprezentační budovy kanonie již v roce 1747.¹⁸⁸ Nicméně byl pravděpodobně přestavbou kostela, krypty a dalších svatyní velmi vyčerpán. Nejednalo se jen o fyzické vyčerpání probošta, nýbrž také o vyčerpání finančních prostředků nezbytných pro další realizaci jeho záměrů. Po celá padesátá léta se totiž nevyskytují žádné záznamy o stavbách, ba ani o běžné údržbě.¹⁸⁹ Augustin se do stavby honosné prelatury pustil až během 60. let 18. století. Oficiální sdělení jindřichohradeckého vikáře Jandera z 12. 9. 1763 potvrzuje, že klášter získá 3000 zlatých ze solní pokladny. Solní pokladna (lat. Cassa salis) vznikla na základě solní smlouvy z roku 1630 mezi Svatým stolcem a Ferdinandem II., který se v této smlouvě zavázal poskytnout papeži a Apoštolskému stolci podíl na solní dani. Nad správou solní pokladny dohlížela Svatá Kongregace pro šíření víry a v 17. a 18. století byla tato tzv. cassa salis jedním z hlavních zdrojů financování obnovy klášterů v českých zemích.¹⁹⁰

Celý objekt kláštera byl tou dobou ve velmi špatném stavu, zdivo se sypalo a opravovalo se hlínou, všude ležely hromady kamení a kanonie peníze zoufale potřebovala.¹⁹¹ V plánu bylo postavení nových stájí a chlévů, opravení pivovaru a stavba lednice, aby bylo kde uchovávat pivo a masné výrobky, dále pak výstavba nové zděné budovy s pracovním proboštem, klášterní knihovnou a archivní místností, ve které nebude vlhko. Je velmi pravděpodobné, že tyto stavby opravdu vznikly, jelikož při nástupu posledního probošta Ambrosia Steina v roce 1774, se hostina na uvítanou konala v horním sále nové budovy.¹⁹² Augustin Dubenský se z nové prelatury nestihl těšit příliš

¹⁸⁷ <https://bosekarmelitky.cz/panna-maria-karmelska/skapulir-panny-marie-karmelske/>, 25.3.2021, 15:34

¹⁸⁸ Luboš LANCINGER, Borovany. Zámek, bývalá prelatura probošství augustiniánů kanovníků, Praha 1998, s. 3.

¹⁸⁹ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů, Praha 1998, s. 21.

¹⁹⁰ Petr HONČ, Právněhistorické aspekty solní smlouvy. *Revue církevního práva*. Praha 2017, s. 63–77.

¹⁹¹ Luboš LANCINGER, Borovany. Zámek, bývalá prelatura probošství augustiniánů kanovníků, Praha 1998, s. 4.

¹⁹² Tamtéž, s. 7-8.

dlouho, jelikož pár let po jejím dokončení, dne 18. února 1774, umírá.¹⁹³ Prelatura má dodnes pozdně barokní vzhled s bohatě utvářenou fasádou a tvoří tak dominantu borovanského náměstí. Je členěna na hlavní a vedlejší části, středový rizalit je o jedno patro vyšší než boční křídla a je oddělen pilastry stejně jako boční rizality. Nejvýznamnější místností prelatury je velký malovaný sál, který je vysoký přes dvě patra a tvoří centrální místnost celé budovy.¹⁹⁴ Tento sál je na stropě zdoben malbami, které zobrazují život svatého Augustina a jelikož se jedná o nejhonosnější místnost dnešního zámku, je využíván městem k slavnostním událostem.

6.9. Osobnost Františka Jakuba Prokyše

František Jakub Prokyš je právem považován za jednoho z nejvýznamnějších malířů jihočeského rokoka. Prokyš vytvořil 18. století mnoho malířských zakázek pro řeholní řády v jižních Čechách, zejména pro augustiniány a pro dominikány. Tento neobyčejně talentovaný malíř se dožil 78 let a v pozdějším věku působil také na šlechtickém dvoře u knížete Josefa Adama ze Schwarzenbergu.¹⁹⁵

První zmínka o Františku Jakubu Prokyšovi v jižních Čechách se objevuje právě v Borovanech a to roku 1746, kdy si jej vybral probošt Augustin Dubenský pro výzdobu presbytáře v kostele Navštívení Panny Marie, výzdoby sakristie a výmalby nové kaple Panny Marie Karmelské.¹⁹⁶ Augustin Dubenský si vedl podrobné záznamy o financích kanonie, ale jmény dělníků a malířů se příliš nezabýval. Udělal však jedinou výjimku a to právě u malíře Františka Jakuba Prokyše. Dubenský si zapsal krátkou poznámku, která je ovšem pro dnešní badatele doplňující informací o tomto rokokovém malíři jižních Čech.¹⁹⁷

František Jakub Prokyš poté působil také v klášteře v Třeboni, což také dokazuje, že spolu kláštery spolupracovaly a byly si vzájemným zdrojem inspirace. V Třeboni se

¹⁹³ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2006, s. 24.

¹⁹⁴ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 182.

¹⁹⁵ Pavel ZADRAŽIL, *Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713-1791*, Praha 1985, s. 49. (Magisterská diplomová práce, FFUK)

¹⁹⁶ František MATOUŠ, *František Jakub Prokyš. Barokní malíř Jihočeský. I. Život*, Praha 1939, s. 3.

¹⁹⁷ Dana VITÁSKOVÁ – Michal TŮMA – Petr PAVELEC – Kateřina CICHROVÁ, *Bellaria. František Jakub Prokyš, rokokový malíř*, České Budějovice 2008, s. 9.

Prokyš věnoval výzdobě kostela sv. Jiljí, kaple sv. Barbory a malbě některých domovních znamení.¹⁹⁸

Významným rokem se pro Františka Jakuba Prokyše stal rok 1752, kdy se stal svobodným třeboňským občanem, protože zemřel jeho předchozí pán, hrabě František Michael Martinic. Prokyšovým novým pánem se stal právě kníže Josef Adam ze Schwarzenbergu, který jej záhy z poddanství propustil, a tak se mohl Prokyš ještě téhož roku oženit s Alžbětou Abelovou.

V 50. letech 18. století působil František Jakub Prokyš na schwarzenberském dvoře a věnoval se převážně výzdobě zámeckého areálu v Českém Krumlově. Prokyš vyzdobil krumlovskou zámeckou jízdárnu, altán v zámeckém parku a také zahradní letohrádek Bellarie.¹⁹⁹

Společně se svou manželkou Alžbětou se F. J. Prokyš roku 1759 přestěhoval do Českých Budějovic a pořídil si tam měšťanský dům na českobudějovickém náměstí, který ho přišel na 1450 zlatých, takže se dá usuzovat, že se mu po finanční stránce velmi dařilo.²⁰⁰ V Českých Budějovicích se Prokyš věnoval úpravám oltáře sv. Jana Nepomuckého v chrámů sv. Mikuláše. Převážně se jednalo štafírování povrchů a pozlacování.²⁰¹

Když se v Borovanech začalo s výstavbou nové prelatury kláštera, probošt Augustin Dubenský si vzpomněl na schopného Františka Jakuba Prokyše a vyžádal si znovu jeho přítomnost. F. J. Prokyš namaloval roku 1764 portrét Augustina Dubenského, který se stal jediným Prokyšovým doloženým portrétním dílem.²⁰²

Kromě portrétu Augustina Dubenského namaloval touto dobou Prokyš také hlavní oltářní obraz sv. Anny s Pannou Marií a vedlejší oltářní obrazy sv. Fidela a sv. Bonaventury. Tyto obrazy byly původně určeny pro kapucínský kostel sv. Anny

¹⁹⁸ Pavel ZADRAŽIL, *Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713-1791*, Praha 1985, s. 53.

¹⁹⁹ Pavel ZADRAŽIL, *Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713-1791*, Praha 1985, s. 58.

²⁰⁰ Dana VITÁSKOVÁ - Michal TŮMA – Petr PAVELEC – Kateřina CICHROVÁ, *Bellaria. František Jakub Prokyš, rokokový malíř*, České Budějovice 2008, s. 10.

²⁰¹ Lenka RAJDLOVÁ, *František Jakub Prokyš. Českobudějovický malíř 18. století*, Praha 2012, s. 78-79.

²⁰² František MATOUŠ, *František Jakub Prokyš. Barokní malíř Jihočeský. I. Život*, Praha 1939, s. 5–6.

v Českých Budějovicích, ale dnes jsou uloženy v prelatuře bývalého kláštera v Borovanech.²⁰³

František Jakub Prokyš je pro borovanskou kanonii nepochybně velmi významnou osobností. U borovanských augustiniánů začal svou uměleckou kariéru a poté se v pozdější fázi vrátil již jako zkušený umělec. Proto můžeme pozorovat různé odlišnosti mezi malbami v kostele a kapli a mezi Prokyšovou tvorbou v barokní prelatuře.

6.10. Definitivní zrušení kláštera v Borovanech

Osobnost Augustina Dubenského znamenala pro borovanský klášter nepochybně velmi mnoho. Po dobu, kdy působil Dubenský ve funkci probošta, proběhly v kanonii velké stavební i hospodářské změny a proto se dá období jeho působení nazvat vrcholnou fází ve stavebním vývoji celého konventu. Tato stavební fáze do smrti Augustina Dubenského v únoru 1774 byla definitivní a následně již nikdy nebyla překonána.²⁰⁴ Ani sám Augustin Dubenský netušil, že po jeho smrti to nebude trvat příliš dlouho a zavřou se definitivně i brány augustiniánské kanonie. Augustina Dubenského nahradil ve funkci probošta Ambrosius Stein, který byl třináctým a posledním proboštem v Borovanech. Spolu s proboštem Steinem působil v poslední fázi dějin kanonie ještě pět augustiniánů kanovníků a děkan Wenzel Bulla von Bullenau. Podle jmen řádových bratrů lze usuzovat, že se jednalo o zástupce německého obyvatelstva. Jmenovali se Patrik Schwingenschlegl, Adalbert Gruber, Prokop Mossinger, Vinzent Groskopf a Antonín Fetk.²⁰⁵

Cesta ke zrušení borovanského kláštera a mnoha dalších klášterů začala již roku 1767, kdy vydala Marie Terezie zákon, kterým omezovala počet klášterů a příjem jejich dorostu. Učinila tak proto, aby zamezila úniku pracovních sil. Také postavila klášterní majetky a jejich správu pod státní dohled, řeholní řády byly ve špatné situaci a řád jezuitů byl dokonce zrušen. Jednalo se o počátek období osvícenství, kdy docházelo

²⁰³ Lenka RAJDLOVÁ, *František Jakub Prokyš. Českobudějovický malíř 18. století*, Praha 2012, s. 210-211.

²⁰⁴ František KAŠIČKA – Luboš LANCINGER, *Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů*, Praha 1998, s. 25,

²⁰⁵ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2006, s. 24–26.

k systematickému rušení klášterů, protože modlitby a rozjímání měly být nahrazovány aktivní činností.²⁰⁶ Roku 1785, kdy bylo rozhodnuto o zrušení augustiniánské kanonie v Borovanech, od dokončení prelatury uplynulo pouhých 17 let.

Josef II. rozhodl o zrušení kláštera a jeho vložení do náboženského fondu, a již o dva roky později kupuje borovanský velkostatek Janu ze Schwarzenberga.²⁰⁷

²⁰⁶ Radomír MALÝ, *Církevní dějiny*, Olomouc 2001, s. 228.

²⁰⁷ Tomáš HUNČOVSKÝ - Daniel KOVÁŘ – Karel KUČA, *Proměny Borovanska. Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny do zrušení kláštera za Josefa II.*, Borovany 2021, s. 55.

7. OSUDY BUDOVY KANONIE PO ZRUŠENÍ KLÁŠTERNÍ ČINNOSTI

7.1. Borovany a rod Schwarzenbergů

Pro první polovinu 18. století jsou v Borovanech typické spory borovanských sedláků s klášterní vrchností. Druhá polovina 18. století je pak spjata s osobností Augustina Dubenského, budováním Škapulířové kaple, reprezentativní budovy prelatury a definitivním koncem augustiniánské kanonie.²⁰⁸ Josef II. zrušil borovanský klášter 14. listopadu 1785 a jak jsem již dříve zmiňovala, tento majetek poté získal knížecí rod Schwarzenbergů a novým majitelem se stává Jan ze Schwarzenbergu.

Schwarzenbergové se stali v 80. letech 18. století majiteli několika zrušených klášterů na jihu Čech. Kromě Borovan se jednalo také o bývalý klášter augustiniánů kanovníků v Třeboni a cisterciáků ve Zlaté Koruně. Schwarzenbergové si v Borovanech sice vytvořili obytné prostory, ale není žádná zmínka o tom, že by Borovany pravidelně navštěvovali.²⁰⁹

Součástí konventu kláštera byla během 330 let jeho provozu vybudována i rozsáhlá augustiniánská knihovna. Augustiniáni se v Borovanech zaměřovali na vzdělanost a přepisování knih bylo tak nedílnou součástí jejich působení. Když byl klášter roku 1785 zrušen, tak se stal soubor knih z Borovan součástí pražské univerzitní knihovny. Jednalo se tenkrát o čtvrtý největší fond, který tam přišel po josefínském zrušení.²¹⁰ Prostory bývalé knihovny byly pak rekonstruovány na obytné místnosti pro panstvo.

Klášterní kostel Navštívení Panny Marie se stal po zrušení kanonie farním a nová fara byla vytvořena na místě bývalého starého konventu. Stalo se tak na základě dekretu z 23. října roku 1786.²¹¹ Fara zůstala na stejném místě dodnes.

Rod Schwarzenbergů však o prostory bývalého kláštera nejevil moc velký zájem. Jan ze Schwarzenbergu proto pronajal roku 1871 prostory bývalé kanonie zámožné

²⁰⁸ Daniel KOVÁŘ, *Borovany*, České Budějovice 2006, s. 26–28.

²⁰⁹ Karel TRÍSKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1986, s. 26.

²¹⁰ Stanislav MALÍK, *Slavná předchůdkyně knihovny*. In *Borovanský zpravodaj*, Borovany 2008, s. 3.

²¹¹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 182.

českobudějovické rodině Rosenauerů. V této době se již o budově začalo hovořit jako o zámku a označení klášter se používalo velmi zřídka.²¹² Rosenauerové měli zámek v pronájmu až do 1. poloviny 20. století.

7.2. Prostory bývalého kláštera od roku 1939 po současnost

Roku 1939 objekt bývalého augustiniánského kláštera koupila obec Borovany, která v něm zařídila měšťanskou školu. Pro tento účel byla budova využívána i v poválečném období až do druhé poloviny devadesátých let minulého století.²¹³ Některé místnosti byly předěleny dodatečným stropem, malby s církevní tematikou na stěnách a stropěch byly překryty, původní podlahy z 18. století byly zakryté parketami či později linem. Škola byla v budově prelatury až do roku 1997, kdy byl v Borovanech vybudován nový školní areál. Poté se začalo s rozsáhlými opravami areálu bývalého kláštera a restaurátorskou činností. V listopadu roku 2007 byl obnovený areál poprvé otevřen návštěvníkům a začaly se v něm konat komentované prohlídky.²¹⁴

V dnešní době je bývalý augustiniánský klášter vzorně opravený a slouží jak historickým nadšencům a turistickým návštěvníkům, tak borovanským občanům. V bývalém klášteře mají návštěvníci možnost navštívit funkční farní kostel, klášterní muzeum, kde se nacházejí originály cenných soch z pašijové cesty z poutního Říмова a během letní sezóny zde probíhají také komentované prohlídky s průvodcem, během kterých mají návštěvníci možnost navštívit starší budovu konventu založenou roku 1455, ale také velkou část reprezentativní budovy barokní prelatury, která byla dokončena roku 1770.²¹⁵

Součástí objektu je také městská knihovna Augustina Dubenského, informační centrum, kavárna, zámecký park a dvě menší zahrádky – borůvková a květinová. Objekty znovu ožily a budova bývalého kláštera tvoří opět dominantu města a významné kulturní centrum.

²¹² Karel TŘÍŠKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1986, s. 26.

²¹³ Karel TŘÍŠKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1986, s. 26–27.

²¹⁴ Stanislav MALÍK, *Otevíráme obnovené prostory zámku a kláštera, Borovanský zpravodaj*, Borovany 2007/11, s. 1.

²¹⁵ <https://www.borovansko.cz/expozice/prohlidky-klastera> (20.6. 2021)

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo představit dějiny augustiniánské kanonie v Borovanech, v úplnosti je stručně popsat a vyzdvihnout její nejvýznamnější osobnosti, které jsou spjaty s její historií.

Kláster augustiniánů kanovníků existoval v Borovanech přesně 330 let (1455–1785) a během této doby se v jeho čele i v samotném řádu vystřídalo velmi mnoho mužů, kteří přispěli k fungování celé kanonie.

Když byl klášter roku 1455 založen českobudějovickým a lineckým zámožným měšťanem Petrem z Lindy, byl mnohonásobně menší než roku 1785, kdy byl společně s dalšími kláštery Josefem II. zrušen.

Kláster ovšem nebyl zrušen pouze Josefem II., k prvnímu zrušení došlo již roku 1564, kdy si veškerý jeho majetek přivlastnil rod Rožmberků. Za své obnovení vděčí klášter Ferdinandovi III., který tak učinil roku 1631.

Moje práce se nevěnovala pouze církevním hodnostářům, ale také dalším významným mužům. Jedním z těchto mužů byl Jakub Krčín, který v Borovanech působil před svým vstupem do služeb Viléma z Rožmberka. Zdá se, že Krčín nebyl jediný, který v malém borovanském klášteře začal svou úspěšnou kariéru. Dalším takovým případem byl malíř František Jakub Prokyš, kterého si najal probošt Augustin Dubenský.

F. J. Prokyš vymaloval v Borovanech kupoli v kostele i v kapli, dále se věnoval výmalbám barokní prelatury a mimo jiné vytvořil také jediný dochovaný portrét samotného Augustina Dubenského. Později působil na schwarzenberském dvoře jako jeden z nejúspěšnějších malířů jihočeského rokoka.

Na základě informací, které se mi podařilo získat z dostupných pramenů a literatury se a následné komparaci těchto informací jsem dospěla k poznatkům, které na závěr stručně shrnuji:

- A. Augustiniánský klášter v Borovanech byl založen roku 1455 zřejmě jako vůbec první klášter nově založený na českém venkově po husitských válkách. Skutečnost, že byl založen necelé 4 kilometry od Trocnova, rodiště Jana Žižky,

mohla souviset s upevňováním katolické moci v jižních Čechách v polovině 15. století.

Borovanský klášter by také pravděpodobně nevznikl bez osobní tragédie bohatého českobudějovického a lineckého měšťana Petra z Lindy, který přišel roku 1452 o jediného syna Martina a rozhodl se po této smutné zkušenosti věnovat veškerý svůj majetek řeholnímu řádu augustiniánů kanovníků.

B. Dějiny borovanské augustiniánské kanonie do jejího prvního zrušení v roce 1564 jsou úzce spjaty s mocným panským rodem Rožmberků, kteří v této době jako držitelé fundátorských práv také rozhodovali o tamějších hospodářských i právních záležitostech. Vilém z Rožmberka také rozhodl o prvním zrušení kláštera roku 1564, protože odmítal nadále financovat výdaje chátrající kanonie v Borovanech. K prvnímu zrušení kláštera přispěla i osobnost probošta Matěje Kozky z Rynárce, který nezvládal hospodařit tak, aby klášter prosperoval.

C. Rožmberkové byli s objektem bývalého kláštera v Borovanech spjati i po zrušení klášterní činnosti. Ve 2. polovině 16. století využívali objekty kanonie úspěšně k pivovarnictví. Borovanský pivovar byl v této době významným zdrojem rožmberských financí. Až do počátku 17. století pivovar prosperoval a poslední Rožmberk Petr Vok z něj čerpal mnoho výhod. Když pak Rožmberkové roku 1611 vymřeli, převzali správu nad bývalým klášterem Švamberkové, kteří ovšem zřejmě nestihli Borovany ani navštívit a roku 1620 jim byl klášter společně s ostatními majetky zkonfiskován ve prospěch císaře Ferdinanda II.

D. Od roku 1631 hovoříme o druhé etapě existence augustiniánské kanonie v Borovanech. Ferdinand III. se zasloužil o obnovení klášterní činnosti a do Borovan přicházejí roku 1658 po rozsáhlých opravách noví augustiniánští řeholníci z kanonie v Klosterneuburgu u Vídně.

Společně s těmito augustiniány kanovníky přišel do Borovan po předchozím odmítání i budoucí probošt Konrád Fischer (funkci probošta zastával v letech 1677–1701), kterému vděčíme za sepsání obsáhlé klášterní kroniky v němčině. Podle ní můžeme usuzovat, že neměl o borovanských obyvatelích příliš dobré

mínění, když se o nich vyjadřuje jako o buranech, budiškníčemech a připodobňuje je k borovým šiškám.²¹⁶

- E. Nedlouho po obnovení kláštera se vzniklo v Borovanech barokní zbožné bratrstvo Panny Marie Karmelské. K založení tohoto bratrstva došlo roku 1672 a během dvaceti let čítalo téměř dva a půl tisíce členů, a to také z důvodu, že bylo otevřeno všem borovanským farníkům i členům jiných farností. Také díky velkému počtu členů škapulířového bratrstva došlo roku 1738 k zahájení stavby barokní Škapulířové kaple.
- F. Důležitým poznatkem pro mne byly také zásadní informace o tzv. borovanské rebelii, ke které došlo roku 1740. Stalo se tak poté, co se vyhrotily téměř stoleté spory o místo zvané Stoklyzna mezi klášteřem a borovanskými sedláky. Tyto spory začaly za probošta Konráda Fischera a k samotné rebelii došlo za významného probošta Augustina Dubenského. Roku 1740 se přišli borovanští muži s improvizovanou zbrojí na klášter, byli zatčeni a vězněni, tak je přišla bránit asi stovka rozzlobených žen, které se zasloužily o propuštění mužů i získání pozemků ve svůj prospěch. V souvislosti s rebelií se také traduje pověst, že poslední prelát Ambrosius Stein na následky šoku ze ztráty klášterních pozemků zemřel.
- G. Osobnost Augustina Dubenského byla dle mého názoru jednou z nejvýznamnějších osobností, které ovlivnily podobu kláštera v Borovanech. Augustin Dubenský působil od roku 1738 jako borovanský probošt a za jeho vedení došlo k mnoha barokním přestavbám. Zasloužil se o nový presbytář a kryptu v kostele, o výstavbu zcela nové kaple Panny Marie Karmelské a také o výstavbu osově souměrné budovy prelatury, která dodnes tvoří dominantu hlavního náměstí v Borovanech. Za probošta Augustina Dubenského působil v Borovanech také významný rokokový malíř František Jakub Prokyš.

²¹⁶ Konrád FISCHER, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701, Fol. 95v-99v.

- H. Souvislosti Borovan s malířem Františkem Jakubem Prokyšem jsou neopomenutelné. F. J. Prokyš je znám hlavně pro své pozdější působení v Českém Krumlově, kde vymaloval zahradní letohrádek Bellarie. V Borovanech však začínal svou uměleckou kariéru a Augustin Dubenský si jej vybral pro výzdobu přestavěné kopule v kostele Navštívení Panny Marie, výmalbu Škapulířové kaple roku 1747 a pro další dílčí malby. Po téměř dvaceti letech se Prokyš vyskytl opět v Borovanech, roku 1764 si u něj Augustin Dubenský objednal svůj vlastní portrét. Tento obraz se stal jediným Prokyšovým doloženým portrétním dílem.
- I. Druhá polovina 18. století vypadala pro kanonii v Borovanech zpočátku velmi slibně. Roku 1768 byla dostavěna budova barokní prelatury, Augustin Dubenský byl velmi zdatným hospodářem a měl s panstvím velké plány. Netrvalo to však ani 17 let a nastal definitivní konec augustiniánské kanonie v jihočeských Borovanech.
- Roku 1785 rozhodl Josef II. o zrušení kláštera, z klášterního kostela se stal kostel farní a od roku 1787 se stalo někdejší klášterní panství majetkem rodu Schwarzenbergů, kteří jej připojili k panství třeboňskému. Tak skončila po 330 letech augustiniánská kanonie v Borovanech.
- J. Schwarzenbergové se v 80. letech 18. století stali vlastníky více zrušených klášterů, takže pro ně Borovany nebyly prioritou. Prostory začali pronajímat zámožné českobudějovické rodině Rosenauerů, kteří zde sídlili až do 1. poloviny 20. století. Roku 1939 byl objekt bývalého kláštera prodán obci Borovany, která jej využívala jako měšťanskou a později základní školu. Po roce 1997, kdy byl postaven nový školní areál, se začalo s rozsáhlými rekonstrukcemi objektů a od roku 2007 je bývalý klášter zpřístupněn veřejnosti.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

BŘEZAN, V. (přel. Jan Pánek, Josef Hejnic) *Životy posledních Rožmberků I.*, Jaroslav Pánek (ed.) Praha: 1985. ISBN 25-028-8502/61.

FISCHER, K. *Historie Monasterii B. M. V. Visitantis in Borovan Can. Reg. S. Augustini Sive Deductio Primaevae Foundationis Monasterii*, Kronika Konráda Fischera, probošta borovanského kláštera v letech 1677-1701.

Římskokatolický farní úřad Borovany, Pamětní kniha farnosti Borovany, Borovany.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Velkostatek Borovany, Třeboň.

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, Třeboň.

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Vrchní úřad, Český Krumlov.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Archiv městečka Borovany (AM Borovany), České Budějovice.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Farní úřad Borovany, České Budějovice. Pamětní kniha města Borovan.

Stavebně historický průzkum konventu a zámku.

Stavebně historický průzkum kostela.

SVITÁK, Z; KRMÍČKOVÁ, H. ;KREJČÍKOVÁ, J. (ed.) *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*. Tomi VI, fasciculus primus, Inde ab A. MCCLXXVIII usque ad A. MCCLXXXIII. Pragae: Sumtibus Academiae scientiarum Rei publicae Bohemicae, č. 311, 2006. ISBN 80-200-1522-1.

Literatura:

BERANOVÁ, V.; BOSÁK, F.; HEJNA, A. aj. *Borovany – Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci*. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1986.

BRANIŠ, J. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu česko – budějovickém*. Praha: Archeologická komise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900.

BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha: 2003. ISBN 80-7277-085-3.

BŮŽEK, V. *Světy posledních Rožmberků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-092-0.

FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-008-7.

HEIMBUCHER, M. *Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche*. Mnichov: 1907.

HLAVÁČEK, I.; KAŠPAR, J.; NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany: 2002. ISBN 978-80-7319-004-0.

HLUŠTIKOVÁ, M.; ŠPINAR, J. *Borovany tehdy a dnes*. České Budějovice: 2018. ISBN 978-80-87082-39-3.

HONČ, P. Právněhistorické aspekty solní smlouvy. *Revue církevního práva*. Praha: 2017, roč. 23, čís. 67. ISSN 1211-1635.

HUNČOVSKÝ, T.; KOVÁŘ, D.; KUČA, K. *Proměny Borovanska – Urbanistický vývoj Borovan a okolní krajiny o zrušení kláštera za Josefa II*. Borovany: Nakladatelství a vydavatelství Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2021. ISBN 978-80-88030-54-6.

JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-11-6.

KAŠIČKA, F.; LANCINGER L. *Borovany. Stavebně historický průzkum a architektonické vyhodnocení objektů*. Praha: 1998.

KOŘÁN, I. *Umění, roč. XLIX*. Praha: 2001.

Kostel Vydří. *Škapulíř Panny Marie Karmelské*, Karmelitánské nakladatelství: 1998.

KOVÁŘ, D. *Borovany*. České Budějovice: Okresní úřad České Budějovice, 2000. ISBN 80-238-5511-5.

KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku I*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-13-3.

LANCINGER, L. *Borovany – 1. etapa stavebně – historického průzkumu zámku*. Praha: 1998.

MACHILEK, F. *Řehole sv. Augustina a jejich význam pro řeholní život v církvi*. Řím: Křesťanská akademie, 1979.

MALÍK, S. Bývalý klášter Borovany, jeho regenerace a revitalizace, In *Památky Jižních Čech 8*, České Budějovice 2017.

MALÍK, S. Dědictví borovanského kláštera. In *Borovanský zpravodaj*. Borovany: Městský úřad Borovany, 2005.

MATOUŠ, F. *František Jakub Prokyš. Barokní malíř jihočeský. I. Život*. Praha: 1939.

MIKULEC, J. *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha: NLN s. r. o., 2000. ISBN 80-7106-422-X.

PÁNEK, J. *Poslední Rožmberkové*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-006-3.

PEXA, H. Borovany v letech 1600-1663. In *Jihočeský sborník historický*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1986.

PEXA, H. *Historie borovanské rebelie*. Přel. L. Šetinová. Borovany: Městský národní výbor Borovany, 1990.

PEXA, H. *Peter von der Linden, Jahrbuch der Stadt Linz*. Linec: 1979.

RAJDLOVÁ, L. *František Jakub Prokyš. Českobudějovický malíř 18. století.* (Doktorská disertační práce), Ústav pro dějiny křesťanského umění KTFUK, Praha 2012.

RULÍŠEK, H. *Dějiny a kulturní vliv augustiniánů na území Čech a Moravy*, České Budějovice: 2007.

SASSMANN, A. *Kořeny – Putování po starých rodech aneb co jste na jihočeské frekvenci 106,4 FM slyšeli i neslyšeli.* České Budějovice, 2019. ISBN 978-80-87101-25-4.

SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III.* Praha: Šolc a Šimáček, 1932.

ŠEDA, O. *Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiniánské řeholní kanonie v šedesátých letech 16. století.* České Budějovice: Jihočeský sborník historický, 1968/3.

VITÁSKOVÁ, D.; TŮMA, M.; PAVELEC, P.; CICHROVÁ, K. *Bellaria. František Jakub Prokyš, rokokový malíř.* České Budějovice: FOTO MIDA nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-902967-6-3.

VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů.* Praha: 1998. ISBN 80-85983-17-6.

ZADRAŽIL, P. *Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713-1791.* (Magisterská diplomová práce), Ústav pro dějiny umění FFUK, Praha: 1985.

Internetové zdroje:

<https://bosekarmelitky.cz/panna-maria-karmelska/skapulir-panny-marie-karmelske/>, 25.3.2021.

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/904/rynarec/historie/> , 12.4. 2021.

https://www.borovansko.cz/expozice/prohlidky-klastera_, 20.6. 2021.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

- Příloha č. 1:** Opis prvního borovanského privilegia, osvobození od odúmrti ze dne 4. 11. 1414. Uloženo v SOA v Třeboni, sig. IA 5A S No. 43 fol. I.
- Příloha č. 2:** Část opisu zakládající listiny z 10. 1. 1460, kdy bylo potvrzeno, že Petr z Lindy založil v Borovanech klášter řádových kanovníků sv. Augustina. Uloženo v SOA v Třeboni, fond Borovany, sig. II. K β No. 21 fol. 4b.
- Příloha č. 3:** Listina z 6. 6. 1461, ve které Mikuláš z Krumlova potvrdil založení kláštera. Konal tak ze zplnomocnění papeže Pia II. Uloženo v SOA v Třeboni, sig. IA 3K β No. 16.
- Příloha č. 4:** Vyobrazení rodového znaku Petra z Lindy na svornících klenby křížové chodby a kostela Navštívení Panny Marie v Borovanech, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 5:** Hraniční kámen borovanské kanonie z roku 1685: umístěný na nádvoří prelatury kláštera v Borovanech, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 6:** Náhrobní kámen Petra z Lindy a zemřelých augustiniánů, kteří jsou pohřbeni v kryptě pod kostelem Navštívení Panny Marie, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 7:** Ideální portrét zakladatele kláštera Petra z Lindy, olejomalba ze 17. století, dodnes se nachází v prelatuře bývalého kláštera v Borovanech, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 8:** Kopie titulního listu z knihy Postila od Jana Husa. Tuto knihu z 15. století klášter vlastnil ve své největší slávě. Dnes je originál uložen v Národní knihovně v Praze, sig. XVII. B. 13.
- Příloha č. 9:** Detail portrétu Petra z Lindy ze 17. století podoba kanonie v Borovanech těsně po jejím založení, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 10:** Mapa klášterů augustiniánů kanovníků v Čechách a na Moravě, klášterní muzeum v Borovanech, foto: Eliška Hlušítková.
- Příloha č. 11:** Hlavní oltář v kostele Navštívení Panny Marie, foto: Eliška Hlušítková.

Příloha č. 12: Křížová chodba starého konventu dnes sloužící jako lapidárium originálů barokních soch, foto: Eliška Hlušítková.

Příloha č. 13: Kupole v kostele Navštívení Panny Marie, foto: Eliška Hlušítková

Příloha č. 14: Přenosný varhanní pozitiv, umístěný v kostele Navštívení Panny Marie. Datuje se na období baroka, konkrétně do roku 1711.

Příloha č. 15: Výmalby v kupoli Škapulířové kaple. Autor: František Jakub Prokyš.

Příloha č. 16: Hlavní oltář Škapulířové kaple s vyobrazenou Pannou Marií Karmelskou.

Příloha č. 17/A: Barokní prelatura augustiniánského kláštera postavena v letech 1760–1770. Pohled z nádvoří.

Příloha č. 17/B: Barokní prelatura augustiniánského kláštera postavena v letech 1760–1770. Pohled z náměstí.

Příloha č. 18: Bývalý augustiniánský klášter v Borovanech na počátku 20. století. Kromě prelatury je k vidění i pranýř. Uloženo v SokA v Českých Budějovicích.

Příloha č. 19: Malovaný sál v prelaturě kláštera – pohled na stropní výmalbu s výjevy ze života sv. Augustina.

Příloha č. 20: Schwarzenberský znak na fasádě prelatury bývalého augustiniánského kláštera.

Příloha č. 21: Portrét Jana Adolfa ze Schwarzenbergu, olejomalba ze 17. století, která se nachází v Malovaném sále bývalého augustiniánského kláštera.

Příloha č. 22: Detail portrétu Jana Adolfa ze Schwarzenbergu – podoba kanonie těsně před barokními přestavbami, foto: Eliška Hlušítková

Příloha č. 23: Hlavní oltářní obraz z bývalého kapucínského kostela sv. Anny z Českých Budějovic, dnes v Malovaném sále v Borovanech: Sv. Anna vyučuje Pannu Marii, foto: Eliška Hlušítková.

Příloha č. 24: Vedlejší oltářní obraz z bývalého kapucínského kláštera sv. Anny z Českých Budějovic, dnes v Malovaném sále v Borovanech: Sv. Fidel. Foto: Eliška Hlušítková.

Příloha č. 25: Vedlejší oltářní obraz z bývalého kapucínského kláštera sv. Anny z Českých Budějovic, dnes v Malovaném sále v Borovanech: Sv. Bonaventura. Foto: Eliška Hlušítková

Příloha č. 26: Portrét Augustina Dubenského, olejomalba z 18. století, foto: Eliška Hlušítková.

Příloha č. 27: Katastrální mapa Borovan z roku 1827 (Borovany, německy Forbes). Uloženo v SOkA v Českých Budějovicích.

Příloha č. 28: Řez Škapulířovou kaplí a kostelem Navštívení Panny Marie, rok 1880. Uloženo v SOA v Třeboni, fond Velkostatek Třeboň, plán č. 2742.